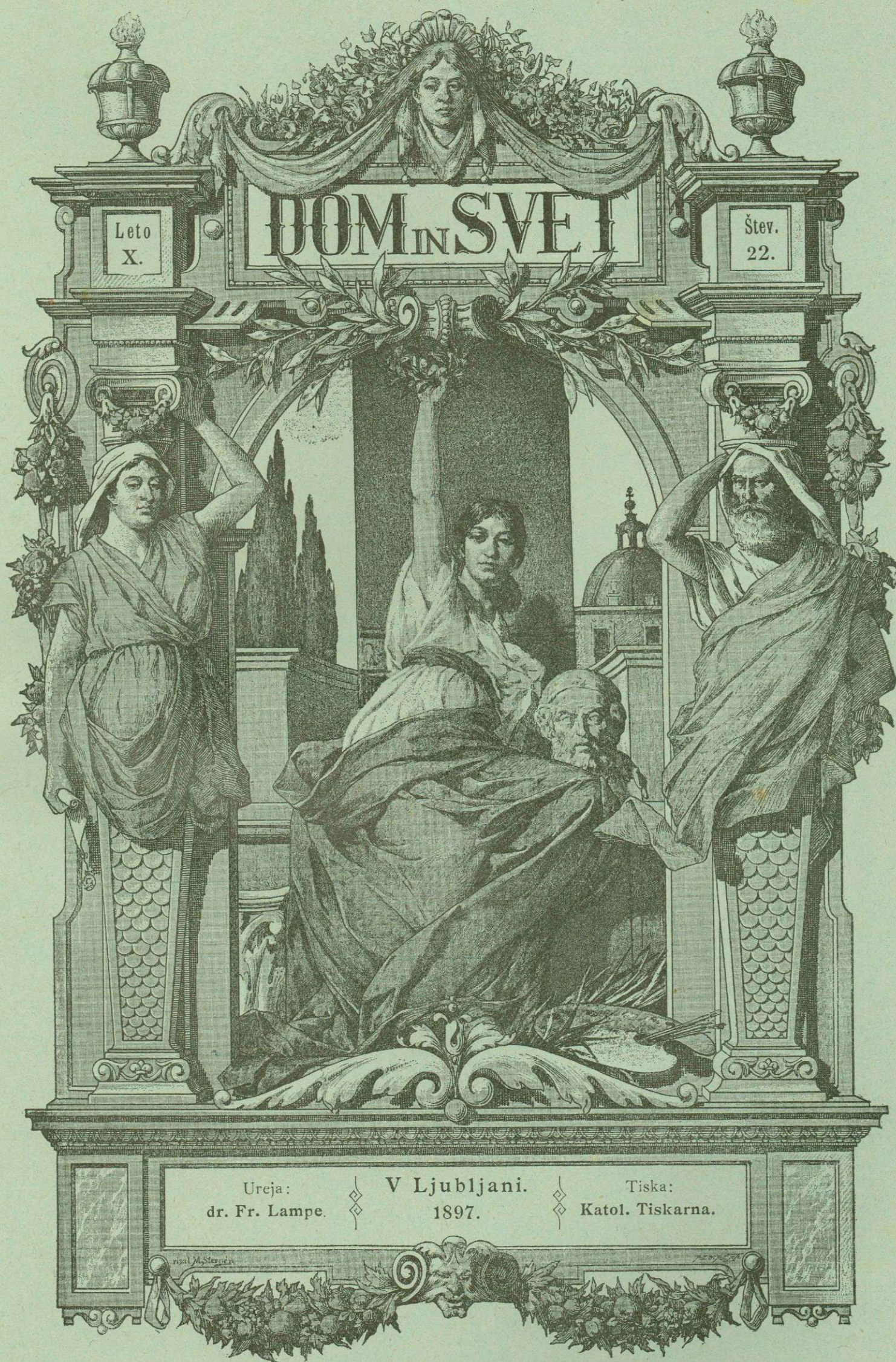

V Ljubljani, dné 15. listopada 1897.

Vsebina 22. zvezka.

	Stran
Cvetje s polja modroslovskega. (Spisal dr. Fr. L.) [Dalje.]	673
Županova Minka. (Idila. — Zložil A. Hribar.) [Konec.] XXI. Minka pri potoku	676
Arabeske. (Zložil E. Gangl.) 14. Misli. — 15. Pobožnost	678
Američan. (Povest. — Spisal I. Štrukelj) [Dalje.]	679
Biserji. (Zložil Anton Hribar.) 11, 12, 13, 14	685
Djakov pokop. (Slika — Spisal Ivan Slavič)	686
Vzori in boji. (Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.) [Dalje.] . . .	688
Svojemu pticu. (Zložil Anton Medved.)	692
Klinopisni spominiki in sv. pismo. (Spisal dr. Fr. Sedej.) [Dalje.]	693
Humor. (Spisal dr. V. Korun.) [Konec.]	700
Književnost	702
Slovenska književnost. Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1897.: I. Zgodbe sv. pisma. — II. Boj za pravico. — — Iz luči in teme. — „Naš dom“.	
Razne stvari	703
Kopitarja in Vuka Karadžića slavnost. — „Kovač in smrt.“ — Narodna pesem iz kranjskogorske doline. (Zap. Fr. Pečar.) I. Ardêcka. — II. Drobne.	

Na platnicah.

Socijalni pomenki. [Dalje.]

Slike.

Elevzinska Cerera. (Po rimskem kipu.)	673
Sokrat. (Kip profesorja Petra Magni-ja v Milanu.)	681
Železnica v Andah v Južni Ameriki	689
Plov na reki Sv. Lorenca	696
Plov na reki Sv. Lorenca	697
Birs Nimrud	699

Listnica uredništva. G. „Ud Dom in svet-a“: Niti Bog sam ne more ustreči vsem ljudem, koliko manj bore urednik „Dom in svet“-a! Prav tisto, kar Vam ne ugaja, jako cenijo drugi. No, vendar se nam dobro zdi, da nam odkrito pišete. Tudi uredništvo želi, da bi bili vsi tuji izreki povedani po slovensko, ker — hvala Bogu! — čitajo naš list mnogi taki Slovenci, ki ne umevajo nemščine ali drugih jezikov. Zdravi!

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. in IX. po 4 gld. 20 kr

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V tuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse lanske (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Cvetje s polja modroslovskega.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje).

6. Od kod izvira umetnost?

Umetnost izvira iz človeške narave, kakor izvira vsako drugo človeško delovanje.

Lepota nam ugaja; to smo večkrat povedali v dosedanjem razlaganju. Kar nam ugaja, to ljubimo ali imamo radi. Torej nas naše naravno teženje vodi do lepih stvari. Kar je v prirodi lepega, to je ljudi vedno mikalo, dokler bo živel človeški rod. Česar si želiš, tisto si izkušaš pridobiti, da je imaš in se ga veseliš. Lepo cvetlico rad utrgaš, da jo s sabo odneseš in deneš blizu sebe v svojem stanovanju. Tam jo pogledaš pogostoma ali poduhaš, dokler je lepa. Kadar izgubi lepoto, tedaj jo zavržeš.

No, česar človek nima, in si tudi ne more pridobiti, to si naredi sam. Čudno bi pač bilo, da bi nam lepota ugajala, a ne bi se trudili pripraviti si lepih stvari.

Otroku ugaja bistri potok: zato izkoplje maljarek, vlije na jedni strani vode, pa ima sam svoj potoček. Velikih dreves ne more imeti, toda veje in bilke lahko zasadi v prst ali blato,

da ima gozd. Gorá in hribov ne more imeti, a kup peska si nanese skupaj, da mu je namestu hriba.

Nadalje treba ozirati se na nagon posnemanja. Prirojen nam je živahen nagon, da več ali manj posnemamo, kar nas zanima. Pasje

lajanje, mačje mijavkanje, tuljenje in rjovenje, gibanje živalij in drugih stvari posnema človek sam ob sebi. Čim mičnejše je kaj, tem rajši je posnema. Zlasti pa rad posnema lepe oblike, ker mu ugajajo.

Ni treba obširno dokazovati, da je posnemanje za umetnost pred vsem važno. Četudi ni posnemanje samo že umetnost, a za umetnostno delovanje je prav posnemanje — dejal bi — vzmet, ki človeka goni in vodi. Umetnost se je začela s tem, da je človek posnema prirodo in opazoval samega sebe. Vidni predmeti v prirodi imajo določeno obliko, imajo jasne

obrise, ki se dadó vpodobiti ali posneti s črtami. Zato je človek zgodaj risal oblike živalij in človeka in rabil pri tem barve, kar nam kažejo jako stari ostanki. Jednako je umetno rabil tudi svoj

Elezinska Cerera. (Po rimskem kipu.)

glas, in je peval; kmalu je izumil orodja za glasbo, kakor piščalko in brenkljo s strunami. Naša narava in prirodni pomočki so taki, da je človek nehoté izumil umetnost, in prav tako se je po prirodnem nagibu pečal z umetnim delovanjem.

To delovanje je bilo čim dalje tem popolnejše. Umetnost je hitro napredovala. Človeka je učila in izpopolnjevala izkušnja, priganjala ga je pa ljubezen do lepih stvari. Ne malo ga je veselilo tudi to, da more s svojo močjo ustvariti nekaj, kar je podobno prirodnim stvarim. Narisal je jelena z rogovi, narisal tudi človeka — in se radoval tega svojega stvora, v katerem se mu je nekako oživila prava priroda. Ta radost je bila tem večja, čim bolj je umetnost napredovala.

Čeprav je v prirodi veliko lepih predmetov, vendar so mnogokrat v takih okoliščinah, ktere so lepote v škodo. Rekli bi, da lepota v prirodi ni vselej čista in prosta. Nadalje tudi ni stalna. Kako hitro zvenijo cvetlice, kako hitro se premeni pisan travnik v vročini! A človek si želi stalnejše lepote, zato si hoče sam ustvariti lepih stvari, katere mu ne minejo.

Razvideli smo, da umetnost res izvira iz človeške narave sama ob sebi. Kakor je umetnost prirodna ali naravna stvar človekova, tako je tudi splošna. Vsak narod, ki ni zašel v divjaštvo, pozna in goji umetnost po svoje. Splošni značaj človeški in umetnostni je povsodi isti.

7. Bistvo umetnosti.

Za življenje umetnost ni neizogibno potrebna. Da živimo, za to je potrebno obdelovati polje, loviti divjačino, izdelovati razno orodje in orožje z obleko vred: a tudi brez umetnosti je človek lahko zdrav in vesel.

Zato pa ne spada umetnost sama pod idejo dobrote ali pravice, marveč je prosto človeško delo, katero se sklada povsem le z idejo lepote. Noben nramni zakon nam ne veleva, naj vsi ljudje slikamo ali godemo na gosli; tudi ne zahteva pravo, da bi delali kipe ali zlagali lepe pesmi. Potemtakem tudi umetnost ne ustreza potrebam življenja, marveč samo lepša, kakor pravimo, življenje naše. Njen namen ni drug, kakor izvajati ali stvarjati lepe stvari. In tudi ni nobenega modroslovca ali estetika, ki bi ne priznaval umetnosti tega prvega in najvišjega namena.

Toda kako naj ustvarjamo lepe stvari? Ali s tem, da samo posnemamo prirodo, da jo kažemo ali izražamo natančno? Posnemanje prirode sicer vodi človeka do umetnosti, toda samo posnemanje še ni umetnost in tudi ni njen namen. Namen prostemu človeškemu delovanju mora biti ta, da presegamo to, kar že

je ali obstaja. Z umetnostjo hočemo ustvariti nekaj novega, posebnega, svojega. Čemu in zakaj bi samo posnemali, saj prirode ne moremo popolnoma posnemati! Nikdar ne moremo ustvariti tega, kar ustvarja priroda. Kaj je tudi najlepši obraz, ki ga naslika slikar, v primeri s pravim obrazom iz mesa in krvi! Kaj je najmičnejše naslikana pokrajina v primeri s pravo pokrajino! In kaj je tudi najboljša pesem katerekoli vrste v primeri z istino, katero čuti srce ali katera se vrši v življenju! Ako naj bi bila umetnost golo posnemanje in nič drugega, tedaj bi spadala v nauk o resnici, v prvi del našega razkladanja; tedaj bi jo bilo treba tako obdelovati, kakor logiko ali metafiziko ali drugo vedo. Pokrajinsko sliko bi morali soditi prav tako kakor fotografijo. — Torej trdimo: Da, posnemanje prirode nam kaže pot k umetnosti, daje nam pomočke zanjo, ponuja nam gradiva ali tvarine: toda umetnost še ni to. V čistem jezeru odseva modro nebo in lepo obrežje: toda to odsevanje ni nikak umetnostni stvor, čeprav je v jezeru natančen posnetek lepe istine.

Če ni posnemanje prirode bistvo in namen umetnosti, zdi se, da je umetnost na nasprotni strani. Da Indi in Kitajci delajo čudne in nenavadne podobe svojih malikov, morda je to namen umetnosti? Morda je umetnost tako slobodna, da smeš vse izraziti in vpodobiti, kar ti šine v glavo, kar ti pride v domišljijo? Tudi to ne: to ni umetnost. Resnico pačiti in na njeno mesto staviti izrodke domišljije, to ne more biti namen umetnosti, ker to ni lepota.

Ako se oziramo na vse to, rečemo lahko tako-le: Umetnosti bistvo in namen je, da prosto ustvarja in kaže lepe predmete na podlagi resnice, kakor bi jih ustvarjala priroda sama. To se lahko tudi po sebi umeva, saj lepa ne more biti nobena stvar, ako ni resnična.

Še po drugi strani spoznavamo bistvo umetnosti. Vsak človek ima dar, da lepoto spoznava. Nima pa vsak darú, da lepoto tudi izraža. In oni, ki ga imajo, imajo ga v različni meri. Kakor uči izkušnja, imajo nekateri ljudje v izredni meri ta dar ali to moč. Imenujejo se geniji ali ženiji). Čim večja je lepota njihovih stvorov in čim bolje so izrazili svojo misel ali idejo, tem večjo moč so pokazali, tem večji umetniki so. Umetnost torej ustvarja nove predmete, ne iz nič, ampak iz človeškega uma.

To naznanja tudi ime umetnost ali umetelnost, ker pomenja lastnost človeka, ki dobro umeva. Umetelj ali umetnik ¹⁾ ali umetelnik

¹⁾ Ker je ta beseda pri nas in Hrvatih navadna, zdi se mi, da je ne kaže preminjati in zamenjavati z „umetelnikom“. Čehi pravijo: umělec, umělecký.

je potemtakem mož, ki mnogo umeva. Ta duševna moč dela umetnika, s to stvarja lepa, nova dela.

Da pa stvarja lepa dela z umom, treba, da poprej misli in vé, kaj mu je stvoriti. V duhu mora imeti ono stvar pred seboj, dušno oko mu mora zreti sliko in dušno uho poslušati glasove, katere hoče vidno in slišno pokazati. Drugače ne more stvarjati ničesar, ako ne vé, kaj mu je delati. Pa tudi te duševne slike ne more napraviti si, predno si ni pojasnil, zakaj in čemu bo to delo, kateremu namenu naj služi in kaj naj učinja. Saj je to v naši naravi, in drugače ne moremo ravnati, ako hočemo ravnati umno. To, kar smo imenovali namen, kar namreč hoče umetnik izraziti ali doseči, to namisel imenujemo idejo. Brez ideje ni umetnega delovanja, kakor ni hoje brez poti in svetlobe. Predno naslika slikar lepo človeško glavo, mora mu biti na mislih, ali namerjati mora, da pokaže in izrazi človeško lepoto sploh. In ko si je to namenil, tedaj se vpraša, kako, s kakšno sliko, s kakšnim posebnim delom učinim to namero? Tako si ustvari v duhu ali v mislih prav tako sliko, kakoršno hoče pozneje na platnu prirediti njegova roka. Ta notranja slika pa ni več njegova ideja, marveč imenujemo jo, ker se nanjo ozira, ali ker jo je nekako uzrl v duhu, njegov vzor (uzor) ali tudi ideal. Čim boljši, lepši in popolnejši je vzor umetnikov, tem lepši je lahko tudi njegov umotvor.

Vzor umetnikov je pa znan samo umetniku; prava zunanja stvar še ni, da bi se na njej zaznala lepota. Tu treba torej notranjo sliko ali vzor utelesiti, vprizoriti, pokazati. V ta namen rabi umetnik čutne ali zunanje pomočke in zunanje gradivo (les, kamen, kovino, il, idr.), v katerem izdela to, kar je uzrl v duhu. Slikar vzame platno, barve in čopič, da nam vprizori svoj duševni vzor. Čim natančnejše se vjema zunanja slika z vzorom, tem popolnejša je. Za to zunanje delo ali izdelovanje treba umetniške spretnosti ali izurjenosti. To delo je umsko in ročno ob enem. Prav zato, ker je tudi ročno, treba bodočemu umetniku uka in vaje, da more naposled tudi roka ali sicer čutna zmožnost stvarjati tako, kakor je stvarjal poprej um sam.

Iz tega, kar smo povzeli iz vseh umetnostij v obče in pojasnili z vzgledi, so razvidni bistveni deli ali momenti umetnega delovanja. Prva je namisel ali ideja, ki je umetniku vodnica in ki določuje vse njegovo poznejše delovanje. Po ideji si ustvari umetnik svoj vzor, ki je v duši izražena ideja. Ideja je splošna, vzor je pa prav posebna ali individualna stvar. Človeška lepota — ta je splošna ideja; a taka

in taka lepa glava, ta je posebna ali individualna, in tudi čutna, v kolikor je izrastla v domišljiji. Zakaj ideja izhaja iz uma, vzor pa iz čutne domišljije. Naposled se izlije oni vzor v zunanjo čutno obliko in je pravi umotvor. Kaj je torej umetno delovanje drugega kakor ono delo naše umne in čutne narave, s katerim stvarjamo svoje ideje vidno ali čutno v lepih zunanjih stvorih — umotvorih?

8. Katere so vrste umetnosti.

Tudi vrste umetnosti je določila priroda sama. S kolikor načini moremo čutno izražati svoje ideje v posebnih ali individualnih stvorih, toliko je tudi umetnostij. Preiskovati pa nam ni treba razdelitve, ker so zvedenci že davno določili vrste umetnostij. Nam je le na tem, da jih umevamo po njihovem bistvu.

I. Umetnosti se delé v tri glavne vrste. V prvi vrsti hočemo predočiti lepoto očem ali izraziti hočemo vidne predmete. To se pa godi s tem, da se izrazijo obrisi ali tudi barve na ploskvah, potem da se telesa vpodobijo telesno v kamen, les i. dr., in naposled, da se ideje izražajo v velikih vidnih izdelkih ali stavbah. Ta umetnost, ki izraža ideje z vidnimi predmeti, se imenuje oblikovna ali obrazna umetnost. Ta ima zopet tri manjše vrste. Predmete namreč izražam ali 1. s tem, da jih rišem in barvam — slikam, ali 2. vpodabljam v tvardino, dolbem, ali 3. da gradim večje stvore — stavbe. Tako so obrazne umetnosti: slikarstvo, kiparstvo in stavbarstvo.

II. Z raznimi glasovi se dadó jako lepo izražati ideje in čustva. Umetnost, ki izraža lepe vzore z glasovi, imenujemo glasbo. Glasba je jako bogata umetnost in obsega dve vrsti: 1. petje, ako rabimo za izražanje svoj (človeški) glas ali ako pojemo; 2. godba, ako rabimo glasove raznoterega orodja, kakor strun in piščalk.

III. A imamo še drug pomoček, da izražamo ideje in vzore, in ta je beseda ali govor. Kadar z lepo besedo izrazimo lep vzor, tedaj je to besedni umotvor. Ker se pa besedni umotvor sam ne razodeva, marveč ga večinoma pevajo, zato se imenuje tak lepi besedni umotvor pesniški izdelek. Umetnost besedno pa imenujemo v obče pesništvo. S tem se tudi naznanja, da sta besedna in glasbena umetnost najtesneje združeni. Pesništvo je pa tudi razno: 1. Pesnik pripoveduje, kaj se je dogodilo, ne da bi sam naznanjal, kaj misli in čuti: to pesništvo se imenuje pripovedno ali epsko (epično; epos = beseda). 2. Pesnik opeva tudi svoje misli in čustva, ki ga navdajajo: to se imenuje lirsko, ker so nekaj take pesmi

spremljali z brenkanjem na liri. 3. Naposled pa se izražajo dogodki, čustva in celotna dejanja tudi tako, kakor se godé v resnici; tako pesništvo, katero predstavlja s pravimi, živimi osebami dejanja, imenuje se *dramatika* (drama = dejanje). Vse te vrste izvirajo iz narave same in so polagoma vzrastle pri narodih.

Ni treba skoro omenjati, da so umetnosti tudi zvezane in zapletene med seboj, zlasti so-

rodne umetnosti, kakor slikarstvo in kiparstvo, kiparstvo in stavbarstvo, petje in godba itd.

Ako je kak duševen izdelek bolj namenjen porabi in koristi za življenje kakor da kaže čisto lepoto, izločujemo ga iz umetnosti, na primer govor, ki je namenjen večinoma prepričevanju, ali umetnostno obrtnost, ki lepša izdelke za človeško porabo. (Dalje.)

Županova Minka.

(Idila. — Zložil A. Hribar.)

XXI. Minka pri potoku.

Kaj je bolj begoče
Kakor čas na sveti:
Kdo bi mogel tok mu,
Kdo mu beg pripreti?

Ura ti za uro,
Dan za dnevom bega,
Teden, mesec, leto
V tamno večnost lega.

V vigredi rodé se
Trava in cvetlice;
Pa poletje, jesen
Trga jim glavice.

Ista se v naravi
Vedno javi slika:
Mlademu se staro
Vedno sproti vmika.

Kakor pa v naravi
Vidimo povsodi,
To godi se tudi
Pri človeškem rodi.

Koliko je v letu
Jednem izpremene!
Fantje so možaki
In dekleta žene.

V letih pa petnajstih
Vas je vsa drugača,
Skoraj, da se vas ti
Več ne zdi domača.

Majhen čas upogne
Stare korenjake,
Majhen čas poraja
Nove ti možake.

Tudi v Kurjem selu
Izpremembe jake
Padle so med žene,
Padle med možake.

Pri Puranu v selu
Matere ni Špele,
Stara so jo leta
In skrbi jo vzele.

Pridno Kurjeselci
Mater so kropili
In za dušo njeno
Mnogo so molili.

In pogreb slovesen
Je Puran napravil,
Prav lepo je ženo
Dobro v večnost spravil.

Ljudstva pa je bilo
Dosti pri pogrebi,
Kot zgodi poredko
Kaki se osebi.

Minka, zala Minka
Pa se je solzila,
Ko s svetá najdražje —
Mater je zgubila.

Tudi je pogrebcev
Plakalo prav mnogo,
Ko siroto zrlí —
Minko so ubogo.

Ko so mu zagreblí
Ženo, je zaplakal
I Puran, kot dete
Solze je pretakal.

Zdaj doma drugače
Vse je pri Purani,
Vzlasti ker Puran več
Srenji ne župani.

Krčmo pač še ima,
Minka bolj jo vodi;
Pa ni več vesela,
Vsa pobita hodi.

Misli, vedno misli
Kdo zna kam v minljivost,
Vedno se na licih
Bere jej tožljivost.

Tudi ni k Puranu
Gostov več v gostilno,
Malokdo še pride,
Ne kot prej obilno.

Temu se čuditi
Ni kako Bog vedi,
Ker je zdaj i krčma
V selu pri sosedi.

Tine zdaj župani
In gostilno ima,
Kar jo je napravil,
Zdaj bo šesta zima.

Dobro sam se véde
In prav dobro toči,
Ker poštenje vlada
V Tinetovi koči.

Cilka, skrbna žena,
Ljubi ga, soproga;
V hiši je najlepši
Mir in zlata sloga.

Kajpak tudi Tine
Cilki vse dovoli,
Sprla se še nista,
Kar sta skup, nikoli.

Kdo bi ne zahajal
Rad k družini taki,
Kjer radosti nikdar
Ne zmračé oblaki!

In kako je dober
Tine med srenjani!
Kot najboljši oče
Modro jim župani.

Žalostne tolaži,
Revežem pomaga,
V dvomih zlate svéte
V srca jim polaga.

V občini prepirov
Tine nič ne mara,
Dobre pogovarja,
Zlobneže pa kara;

Godcev in plesalcev
Tine v hišo noče,
Vstavlja jih po srenji,
Kjer mu je mogoče.

Za pijane šleve
Vina nima Tine,
Kdor mu vzrogovili,
Venkaj ga porine.

Zna, da rad nastane
Tépež med fantini,
Kadar obnorijo
Pri obilnem vini.

Ponočnjakov noče,
Noče postopačev,
Skoraj ni lenuhov
V srenji in beračev.

Tine pospešuje
Delo in kmetijstvo
In podpira marno
Vsako obrtnijstvo.

Ustanavlja družbe,
Dobrih del zavode,
In podporna društva
Zoper vse nezgode.

On jim ne župani,
Da bi čast si večal,
Ampak da srenjane
Svoje bi osrečal.

On pomaga srenji
In jo res osreča,
Blagostanje v ljudstvu
Dan za dnem se večá.

In zato ga ljubi
Srenja in spoštuje,
On pa jim z dobroto
Vdanost povračuje.

Dober je s sosedi,
Dober je s srenjani,
Kislo se držijo
Le še pri Purani.

To pa lahko vsak si
Modro raztolmači,
Ker ni nevoščljivost
Sámo med berači.

Vsak lahkó si misli,
Da boli Purana,
Da je mesto njega
Tine za župana.

Pa ga res Purana —
V dno srca to peče,
Vendar nič ne toži,
Nikdar nič ne reče.

Morda zdaj uvidi,
Kaj je čast in slava;
Zdaj se ta vzdiguje,
Jutri druga glava.

Pa so v Kurjem selu
Tudi premeteni,
Vedo, kaj Puranov
Vedni molk pomeni:

Stari mož kesa se,
Kaj ni dal mu Mine,
Ko je prišel ponjo
Sin sosedov, Tine.

To je mož zamudil,
Zdaj pa je prepozno;
In zato ga peče
V vesti zdaj pregrozno.

Solnce je sijalo
Na neba oboku,
Ko iz sela Minka
Prihiti k potoku.

Prihiti k potoku,
Pranje dol postavi,
Sama pa obstane
Nekaj časa v travi.

Misli, nekaj misli,
Kaj, sam Bog ti vedi,
V potok le strmijo
Mračni jej pogledi.

Morda premišljuje,
Ko je sém še mlada
Z drugimi dekleti
Prat hodila rada.

Ko so jo ljubile
Deve vse iz sela,
Ko nje tudi ona
Rada je imela.

Misli, kaj, Bog vedi,
Morda na izgubo
Zlatih dnij mladosti
In na mater ljubo.

Morda so na mislih
Zdaj-le jej snubači,
Ki so jo snubili
Tuji in domači?

Lahko, da se jadi
Ravno nad očetom.
Ki jo je tolažil
Vedno z boljšim zetom.

Morda da proklinja
Lepe zlate čase,
Ki jih obrniti
Ni hotela zase?

Možno, da premišlja,
Da je vse begoče,
Da je brž prijeti,
Kdor kaj vjeti hoče.

In da čas, ki stene
Še razjé trpežne,
Pa ne bi razbrazdil
Devam kože nežne!

Morda premišljuje
Svoja stara leta,
Ko je na upadlih
Licih že brez cveta?

Kaj če misli Minka
Na prošlé nedelje,
Ko jej Tine s petjem
Delal je veselje?

Kaj pa če so v glavi
Jej spomini taki:
Tine, skedenj, prti
In pa sama v mraki?

Če spomin preselja
V tisto dobo Minko,
Ko je Tine hodil
K njej na četrtinko?

Voz zdrči po cesti,
Minka zre za njima,
S solznimi očesi
Sama sebi kima:

Ves čas pri potoci,
Ves čas, kar je prala,
Minka je ihtela,
Ves čas je jokala.

Pa jo vzdrami Minko
Glas, ropot drčanja:
V mesto se peljata
Tine in županja:

„Reva jaz nesrečna,
In moj čudni oče!
Tine je oženjen,
Drugi pa me noče.

In ko ide k domu,
Celo pot se joče,
In doma utehe
Najti ni mogoče.

„Dobro jutro, Minka“,
Tine jo pozdravi,
„Kaj pa premišljuješ
In stojiš tu v travi?“

Lahko bi vozila
Zdaj se kot županja;
Zdaj pa se o sreči
Komaj mi še sanja.“

Star berač k Puranu
Večkrat se oglasi,
On jo le tolaži
Tožno Minko včas:

„Bog daj! Prala bodem;
Pa kdor hitro hodi,
Mora odpočiti,
Zdravo ni brž k vodi.“

Pa pristopi Minka
K vodi in izpira,
Iz očij debele
Solze si otira.

„Minka, nič ne jokaj,
Kdo te bo utešil!
Vsak trpeti mora,
Kdor se je pregrešil.“

Arabeske.

(Zložil E. Gangl.)

14. Misli.

Misli moje, ve ste mi zaklad
Lastne sodbe, lastnega spoznanja,
V vas zatapljam sto- se, tisočkrat
V hipih sreče, v hipih žalovanja.

Če mi v prsih zabesni vihar,
Speče ve se v duši prebudite;
Če blaginje me obsine žar,
V pesmi se takrat mi oglasite.

Jasne zdaj ste, kakor solnčni dan,
Temne zdaj, kot so noči mrakovi,
O bodočnosti ste sen cvetan,
Prešlih mojih dnij ste ve grobovi.

Zveste spremljevalke ste povsod,
Še takrat, ko noč me bo zakrila,
Ko me ponesó na zadnji pot,
Dvigne k sodbi vas nevidna sila.

15. Pobožnost.

Vmolitev sklenjene roké,
Na licu mlademu duša jasna . . .
Ko zrem te, pravi mi srcé,
Da živa si molitev glasna.

Pokleknil bi ob tebi sam,
Srcé se bi mi zatopilo
V molitev verno, in to znam,
Da svojo žal bi pozabilo.

Nebo se nad teboj odpira,
Utrinja tam se zlati žar
In polje k zemlji in obstira
Glavico tebi, srečna stvar.

A v strahu mi trepeče duša,
Da bi prebudil te iz sna,
Ki tvoje bitje ga okuša,
Ki v njem ti žije duša vsa.

Kadàr odmoliš, potlej jaz
K Bogú srce povzdignem svoje:
O, Bog, pretekli meni čas,
Pobožnost daj mladosti moje!

Američan.

(Povest. — Spisal I. Štrukelj.)

(Dalje.)

II.

O ti moj Bog nebeški!
Kaj sem se Bogu zamerila?
Národna.

„No, še nikoli se mi ni kaj takega prigodilo!“ tožil je in se jezil Kupček, ker je pustil ob ajdovi setvi dva kraja presevka.

„I, ajde bo še vedno dovolj, če bo le kaj obrodila“, tolažila ga je žena Neža, „saj si je posejal dobre tri mernike.“

„Pa pravijo, da umrje človek še tisto leto, ako pusti presevek“, menil je pol boječe, pol v šali Kupček.

„E, pojdi se solit!“ zavrnila ga je žena: „Ako bi bilo treba umreti za vsako zmoto, mene bi bili že davno nesli na pokopališče, ker sem že dostikrat pozabila osoliti kako jed, pa mi še nikdar ni bilo nič za to.“

„Saj je res taka“, pritrdil ji je mož ter stopil iz veže, da bi pokladal kravam in volom, kar mu zastopi pot Američan — Mecesnov Domen. Kupček, ki Domna ni rad videl, izkušal je iti svojo pot, a prišlec ga ustavi z besedami:

„Hm, hm“, — malo pokašljeval je; kaj hočemo, tako si pomaga marsikdo iz zadrege, Domen tudi —, „ti, hm, za botra bi vaju rad, kaj ne, da pojdetaj?“

Tako je prosil Domen, rodil se mu je bil namreč sinček.

Kupček bi bil najrajši, da bi bil Domen sam Bog vé kje; toda za botra iti — tega si ni upal odreči.

„I, ž njo se zmeni“, dejal je na kratko, „jaz moram v hlev.“

Pa je šel živino krmit. Domen pa je govoril z Nežo in jo — sestro — kajpak pregovoril, da mu bode, kakor že poprej vselej, botrovala s svojim možem.

„Torej, da bosta za gotovo!“ dejal je že držeč za kljuko.

„Seveda, seveda, saj moj koj pozabi. Samo takrat, kadar ga jeza popade, reče marsikaj, a drugače je precej dober“, mirila je Neža brata, ki je nekam nezaupno prišel h Kupčku, češ, saj ne bo hotel iti. Že poprej se je namreč doma ženi dobro upiral, trdeč, da Kupček ne bo maral iti za botra, ker je vedno rogovilil zoper njega. Pa Lojza je dejala, čemu iskati sedaj drugih botrov, ko sta bila Ančki in Na-

cetu tudi Kupčkova. „Le stopi tje, saj bosta rada“, silila je Domna in ubogal je, dasi nerad. No, pa ni mu izpodletelo, zakaj Kupček se je ženi navadno vselej podal, dasi ji je malo ugovarjal. In tako je bilo tudi sedaj.

Kmalu sta se praznično oblekla ter vzela Mecesnovega „ajdka“ in ga v treh urah vrnila kot Domenčka.

Nekoliko je pa vendar-le pokazal Kupček svojo nevoljo do Američana. Dobro je vedel, da jima bo postregel Domen z zavretim vinom, pa se je nalašč odtegnil tej dobroti in šel domov; Neža kajpak ni hotela delati zdražbe na dan krsta ter obsedela nekaj ur pri Američanu. Del njenega moža pa so dobili otroci njeni, ki so bili brž za njo, ko se je vrnila od župnijske cerkve. I, saj se vé, otroci so bolj vneti za take reči.

Mecesnja je torej dobila Domenčka, a izgubila je zato Domna. Ne sme se reči, da bi mu bil Domenčkov jok tolikanj zopern, dasi je najmlajši Mecesenček dobro razodeval izvrstna pljuča, to ravno ne: a druge reči so gnale Domna od doma. Denarja ni imel več, zaslužiti si pa drugje ni upal kakor v Ameriki. Saj je pa tiste dni ves Vrh in okolico vznemirilo pismo Šešetove Pepe, ki je pred sedmimi tedni odšla v Ameriko. Svojemu bratu Francetu je pisala kratko pisemce teh-le besedij:

Dragi Francè!

V novem svetu se mi godi izvrstno! Samo jemo, pijemo, kuhamo in plešemo. Ližina Marička, ki je šla z menoj, se je že omožila. Da tudi tebi napravim vesel dan, priložila bom pismu bankovec za dva dolarja.

Pepa.

France, ki je dobil za amerikanski bankovec pet goldinarjev ter užival pri „Američanu“ „vesel dan“, seveda ni molčal. Ne malo mladega sveta je pogrelo to pripovedovanje. Tristo medvedov! Komaj stopiti v Ameriko, pa dobiti že moža in zaslužiti toliko, da lahko že domače svoje podpira, to ni kar si bodi! Komu bi se slin ne cedile po takih dobrotah?

Vse je hrepenelo, zlasti pa mladina, ki je tako željna vse videti in izkusiti. Samo nekaj jih je strašilo: govorilo se je namreč tudi, da

so Micino Micko, ki je šla kar sama brez izkušenega spremljevalca, Bog zna kam prodali. Ker ni znala nemščine, ni se prav pripeljala v Bremen, kamor je bila namenjena, ampak v neko drugo mesto, tri dni hoda od Bremana. Pa še nekaj je zapiralo mladeničem pot: vojaščina! Da bi imeli koga, ki bi jih vzel s seboj ter vedel že vsa pota in se lahko z ljudmi drugega jezika pogovoril, précej bi šli!

In tak človek se je dobil: Američan.

Listje so grabili pri Mecesnu. Dva dneva so že imeli najete štiri ženske, veliko listja je bilo že na kupu, kar domov ga je bilo treba spraviti.

„Lej ga, napravi že voz, saj vidiš, kako se vreme kislo drži; vsa stelja bo mokra, če je danes ne potegneš pod streho!“ prosila in hudovala se je Lojza, ker se Domnu ni nikamor mudilo.

„O to bo brž narejeno“, de Domen malomarno ter gre pripravljat voz. Pa je hodil okrog voza in hleva dobro uro, in vendar še ni bilo videti, da bi bil kaj storil.

Lojzi se je vse to prepočasno zdelo, zato zakliče možu z vežnega praga:

„Za božji čas, obrni se vendar malo hitreje, saj vidiš, da bo vsak čas dež! Tako že hodiš okoli voza, kakor bi mislil po suhem iti v Ameriko!“

„Po suhem ravno skoz in skoz ne pojdem, v Ameriki bom pa prav gotovo v petih tednih“, odvrne ji Domen tako resno, da Lojza ni prav nič dvomila nad njegovimi besedami.

„I, kam boš hodil zopet! Jaz se ne bom več ukvarjala s hišo in posestvom.“

„Ne boj se! Vse sem že preudaril, pa nič hudega ti ne bo, saj ti bom brž nekaj poslal.“

„Seveda boš poslal! Koliko si pa ona leta?“

„Sedaj ti pa bom.“

„Kaj pa pomaga denar, ko sem sama z otroki?“

„Vzel bom hlapca in deklo.“

„Gostilno bom pa précej zaprla, če res misliš iti.“

„Ne, tega pa ne pustim! Saj ne bom dolgo iz doma.“

„Ah, kako si ti čuden!“

„Če nisi ti še bolj čudna!“

Tako sta besedovala, Domen se je pa précej prihodnje dni jel pripravljati za pot. Bolj na skrivnem je pa pregovoril še več mladeničev od osemnajst do dvajset let, da so šli z njim, zakaj očitno ni bilo varno, ker bi jim bila gosposka gotovo branila.

Neko noč so prepili pri „Američanu“, drugo jutro so jo pa udarili proti Ljubljani, da si omislijo vozne listke za železnico in ladijo.

Pri tej ali oni hiši — saj je vodil Domen osem mladeničev s seboj — je šel tiste dni

junček iz hleva, a očetje so se tolažili, da jim hvaležni sinovi kmalu pošljejo dvojno vsoto iz Amerike.

Ali kar nenadoma jim podere vse upe kokošarica Katra, prišedša iz Ljubljane. Piščance je bila peljala v Ljubljano naprodaj, a na Vrh ni prinesla samo strženega denarja, ampak tudi novico: Domna in vse, ki so bili z njim, so v Ljubljani zaprli.“

„E, zakaj neki?“ nekateri niso hoteli verjeti

„Zato, ker še niso dostali vojaške dolžnosti. I, boste že še slišali“, govorila je skoro redkobesedna, sicer klepetava Katra.

In res, Katra je govorila golo resnico. Kmalu so jela prihajati pisma, da so jih vse vtaknili v Ljubljani v luknjo. Mladenci so izražali v pismih nado, da se njim ne bo zgodilo nič hudega, a Domna pa bodo neki trdo pestili.

Kako pa je bilo mogoče, da je gosposka izvohala, kam je Domnova družba namenjena? Koliko ljudij prihaja v Ljubljano z vsakovrstno prtljago, koliko jih potuje v tuje dežele, pa vendar nikogar ne ustavljajo!

Bleda zavist je bila kriva pri tej nepriliki naših izseljencev. Domen je kot izkušen potovalec vedel, za koliko se lahko dobé vozni listki. Ker je poleg tega kupoval za svoje sopotnike, zahteval je po pravici malo nižjo ceno. Toda ljubljanski agent, pri katerem je bil „Američan“, gledal je tudi na svoj dobiček. Nikakor se nista mogla pogoditi: Domen ni hotel primakniti, oni ne odnehati.

„Grem pa drugam!“ bilo je Domnu že preveč, torej odidejo k drugemu agentu. Tačas pa obvesti prvi gosposko, in še predno je kupil vozne listke, bili so mu za petami ter ga deli s tovariši pod ključ.

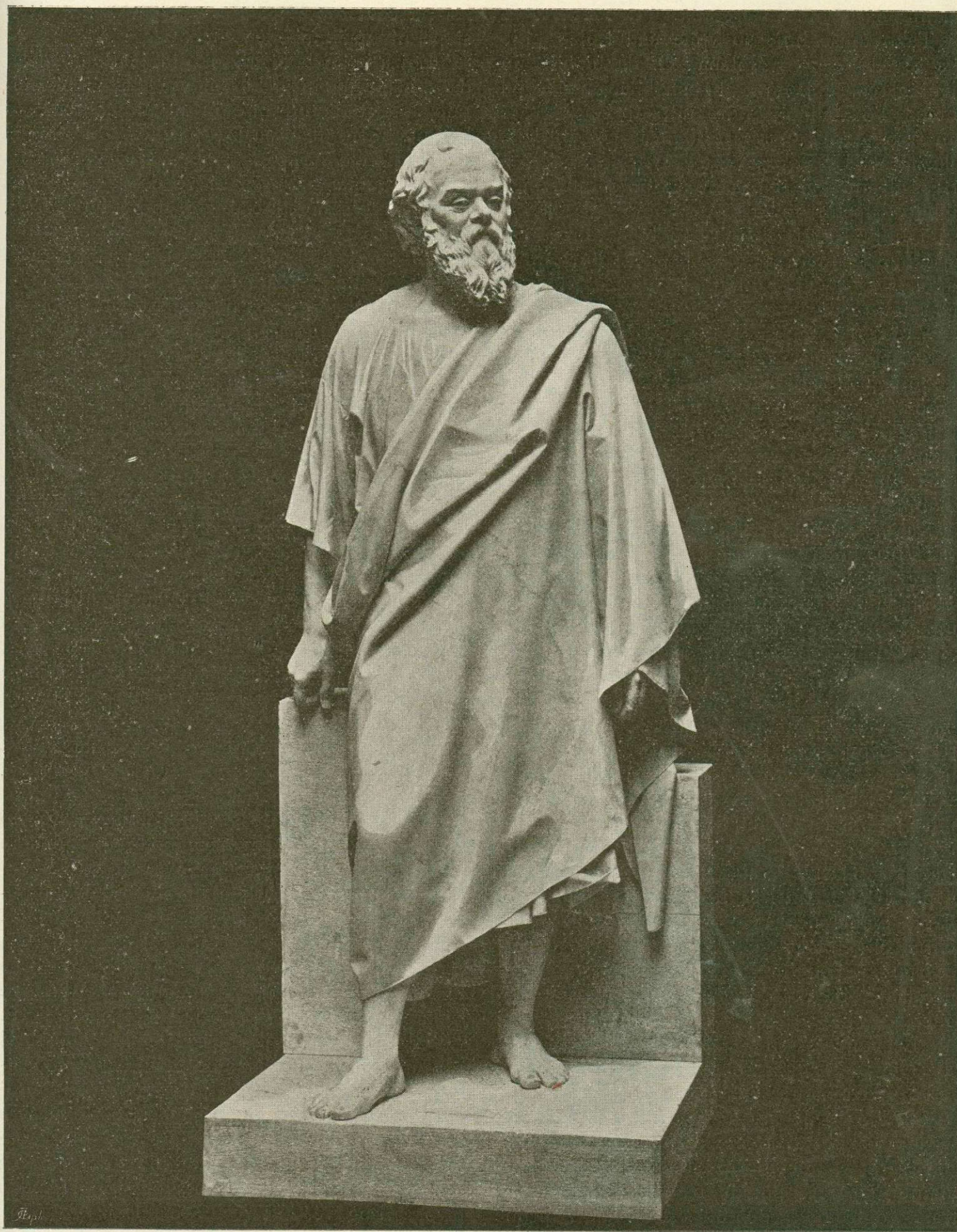
Domen se ni zmenil dosti za to. Nekaj dnij bom imel zamude, tistih par požirkov pijače tudi ne bom deležen, ki bi mi jo bili sicer iz hvaležnosti v povračilo mojega truda plačali moji domačini — to bo vsa škoda. Tako je sklepal, saj ni nikogar silil, naj gre z njim. Vedeti pa tudi ne more, koliko let ima vsak njegovih sopotnikov: kdo ga bo torej kaznoval in zakaj? Kakor je mislil sam pri sebi, tako je tudi govoril, in res mu niso nič storili.

Veliko več skrbij in žalosti in jeze kakor Domnu pa je provzročila ta nezgoda doma Lojzi. Oj, kako so letale nadnjo matere zaprtih sinov! In kako so jo zmerjale!

„No, sedaj si sita, ker si mi Jožefa spravila v ječo!“

„Veš, Lojza, ti boš imela na vesti, če mi Janeza ustrelé!“

„O moj Bog nebeški, kaj sem ti vendar kdaj prizadejala, da mi greš napraviti tako žalost in sramoto?“

Sokrat. (Kip profesorja *Petra Magni-ja* v Milanu)

„Mož misli samo na pijačo, sedaj je pa vaša hiša še sina zmešala in spravila v nesrečo!“

„Nikoli ti ne bo dobro, ker si toliko družinam požrla mir in srečo!“

Tako in še huje so vpile nad Lojzo, ki je bila seveda čisto nedolžna. O, da bi bilo po njeni glavi, še Domna bi ne bila pustila od doma! Toda ali ga more udržati, če si vtepe Ameriko v glavo? Opravičevala se je, pogovarjala, tolažila, toda ženske so imele svoj prav. Niso ji privoščile mirnega dneva, dokler po desetih dneh ni bilo zaprtih mladeničev domov. Sedaj so jeziki utihnili, dasi jeze še ni bilo konca. Zakaj škodo je imel vsak, ki se je pridružil Domnu. Zapravil je dokaj, zamudil nekaj časa in imel nad seboj madež, da so ga že vlačili po zaporih.

V desetih dneh so, kakor rečeno, vse izpustili. Domen je nadaljeval svojo pot v Ameriko, njegovi varovanci pa so se pobiti vrnili domov.

Počasi so potihnili in le bolj poredkoma mislili na Ameriko; Lojza Mecesnova pa je imela zapored bridke ure, odkar je odšel mož iz doma.

Kakor je rekel, najel je bil res Domen hlapca in deklo. Toda slabo je izbral: ne Tone — hlapec, ne Neža — dekla nista bila vzor poslov. Delo jima ni dišalo, pač pa sta bila polna drugih muh. Vršani so kmalu opazili, da se precej rada vidita. Posebno Blažon, ki ga je zadnje leto zelo podrlo in je včasih kaj pomagal pri Mecesnu, je to dobro vedel. Blažon je namreč skoro vsak krajcar sproti zapil ter zato ni mogel kaj prida gospodariti. Razven tega je imel pa še hudo nesrečo. Kupil je bil od Hrvata prašiča za štirideset goldinarjev, a žival ni bila zdrava in je poginila. Izgubil je potemtakem denar in žival! Zato je kaj rad zaslužil kaj okroglega, Bog, da ga je hotel kdo najeti. Najrajši je pa delal „Američanu“, kjer ni bilo brez pijače. Samo nekaj ga je jezilo. Neža, ki je po navadi kuhala namesto gospodinje, je preveč stregla Tonetu. Vselej je skledo tako obrnila, da je bilo največ zabele pred njenim ljubljencem.

„Le stoj!“ sklene nekoč, „jaz te izplačam!“ Pa se je pomenil z Malinarjevim Grogo, ki je ž njim vred napravljajl drva pri Mecesnu.

Opoldne sedé za mizo pri skledi žgancev. Neža jo je postavila na mizo, pa tako, da so bili skoro vsi ocvirki pred Tonetom. Blažon zajame dvakrat, potem pa nagne glavo po strani, ogleda skledo od vseh krajev, prime jo ter nekoliko zasučé, govoreč v istem času Grogi:

„Kaj praviš ti, koliko neki velja taka skleda?“

Groga se malo zamisli, tudi nekoliko zavrtí skledo ter méni:

„I, za dva groša bi se pa dobila.“

Pa je bila skleda presukana. Ocvirki so prišli pred Blažona in Grogo, Neža in Tone sta pa čemerno otepala nezabeljeno stran. Reči si pa ni upal nobeden nič.

Lojza je imela bistro oko in je tudi vedela, da s hlapcem in deklo ni vse, kakor bi moralo biti, toda od hiše ju ni mogla dati, — ker ni imela denarja za plačilo. Od Domna pa še ni bilo ne pisma, ne denarja. Če ima pa gospodinja kaj vesti in vé, da se godé pod njeno streho nerednosti, ne more biti vesela, in tudi Lojza ni bila.

Ali to je bil šele začetek! Lojzo je čakal še nabroj jeze in žalosti.

Domenčka je začela božjast viti. Nobena stvar mu ni mogla pomagati, ne blagoslovljena voda, ne drugo zdravilo. Umril je.

„Naj umrje, otrok nedolžni, saj so mu nebesa zagotovljena; Bog vé, kako bi umiral, ako bi dočakal visoko starost!“ tako govore navadno stariši in drugi ljudje, ako zapusti solzno dolino otročiček. Lojza je tudi tolažila misel, da ima svojega že v nebesih, ki bo prosil zanj, ter bi tudi zaradi njegove smrti ne bila dolgo žalovala, da ji niso ženske Vršanke provzročile tolikih sitnostij.

Godilo se je pa tako-le: Domenček je umrl. Tri tedne po njegovi smrti dobi pa Lojza poziv od gosposke. Gre tje, in tam ji povedó, da jo nekdo — imena ni zvedela, dasi je je zahtevala — dolži, češ, otroka je poležala ali zastrupila.

To ni malenkost! Materi, ki je ljubila svoje dete, ki ji je njegova smrt zadala hudo rano, pa sedaj kaj takega očitajo!

Lojza je bila žalostna, nevoljna, pa vse ni dosti pomagalo. Domenčka bodo odkopali in preiskali, kaj je resnice na ovadbi.

No, to je bilo hrupa in besedij in sumničenja in čudenja, ko se je vse to vršilo! Toda Lojzi niso dokazali ničesar. Mrliški oglednik, ki je prišel otroka ogledat, ni našel nobenega sumljivega znamenja na njem, ravno tako se je izrekla tudi komisija, ki je odkopala mrlička.

Čast in poštenje Mecesnje je bilo torej oprano, toda ono stikanje glav, ono natolcevanje in pomenki, ki so jo razglasili in obsodili kot detomorko, to jo je bolelo. In dasi je gospôska izrekla, da je Domenček umrl naravne smrti, ta in ona je še vedno trdila: „Saj se lahko zmotijo. Précej naj bi bili pregledali otroka, Bog vé, kaj je počela Lojza ž njim. To je gotovo, da ji je bil zgolj za napotje! Ej, ej — na svetu se zgodi marsikaj — —.“

Tako so sosede Lojzo še vedno bolj po strani pogledovale ter se manj ko manj pečale ž njo, češ, kdo vé, kaj tičí v tej ženski. In

kadar so bili pivci pri „Američanu“ že malo bolj odkritosrčni, iznebil se je marsikateri kake take, da bi je bila Lojza težko vesela. Seveda ji ni nobeden v obraz očital kaj hudega, ampak po strani so letele besede, pa tudi neslišani pogovori včasih ranijo. A kaj se ljudje zmenijo za to!

V tem je pisal Domen iz Amerike, in ne samo pisal, temveč ženi tudi poslal sedemdeset goldinarjev. To bi bilo zanjo uteha — če bi bila. Lojza bi bila kar najrajša odslovila hlapca in deklo, toda zaloga pijače je pošla. Denarja pa ni bilo nikjer nič. Ko je on odhajal, pobral je vse, kar je bilo pri hiši, pa še dovolj ni bilo; nekaj za pot si je moral še izposoditi. Kar je pa od dné do dné dobila za prodano pijačo, poizgubilo se je, da še sama ni vedela, kam. Delavci, pa sol in olje, pa to in ono — denar se je kar topil. Ker ji je Domen tako zabičeval, naj vendar skrbi za gostilno, ni si upala opustiti je, ker bolje je malo potrpeti, kakor pa imeti pozneje, ko se zopet povrne, večni pekel v hiši. Zato je zopet naročila nove pijače.

Sicer jo je pa gostilna samo jezila. Pivci so bili namreč vedno bolj nerodni. Pri „Američanu“ je bilo pač prosto! Kdo se bo pa bal ženske?

Ob desetih je gonila Lojza vselej pivce iz hiše, češ, kaznovana bom, če me dobé.

„E, Lojza, ná, pit pojdi, saj bodo nas tudi dobili!“

„Pa vi ne boste plačali kazni, jaz jo pa bom.“

„Le nič bati, vsi bomo pomagali! Kaj pa nam je, če zložimo vsak par božjakov!“

„Doma bodo hude; nikar se ne mudite! Za potrebo ste ga že dobili.“

„Če pa plačamo! Lojza, vesela bodi, da kaj iztočiš!“

„Že rada točim, toda o pravem času; jutri bo treba vstati.“

„Poprej bomo na nogah kakor drugi. I, jaz ne vem, pa si sitna kakor muha; Domen je bil ves drugačen“

„On je pa on! Kaj bo pa rekel, če bom denar zapravljala z nepotrebnimi kaznimi?“

„Nič ne bo dejal, saj nas pozna.“

„No, le pojdite, boste pa še jutri prišli!“

„Seveda bomo prišli, kadar bomo hoteli, in šli bomo, kadar se nam bo zljubilo. Le vina daj!“

Kaj je hotela? Vina je prinesla in potrpela.

Bilo je drugikrat. Možaki so jo že pred devetimi pomaknili spat. Pri „Američanu“ ugasnejo ter gredo spat. Ob edinstvih pripôje mladi svet ter trka na vrata „Američanove“ gostilne.

Nič se ne oglasi. Jeden stresa vrata, drugi ropoče pri oknih. tretji kliče: „Lojza, odpri, žejni smo.“

„Spat pojdite“, velí jim, vzbudivša se gospodinja.

„Odpri, vina na mizo, nocoj smo veseli“, čuje se od zunaj.

„Prepozno je že, poprej bi bili prišli!“

„Sedaj je naša ura, odpri!“

„Jaz pa pravim, da ne. Kadar je odprto, pridite!“

„Bomo le videli!“ Pa še bolj zabrne vrata in huje zaklopočejo okna.

„Vse bo drobno, še nocoj, če nas ne slušaš“, zagrozi jeden ponočnjakov. V potrdilo razbije okno.

Nerada, vendar ob taki sili je odprla Lojza gostilno in prodajala pijačo vso noč. Kajpak rjovenja je bil sit ves Vrh, in drugo jutro so zopet Lojzo obsipale Vršanke, češ, ponočnjake vzrejaš. Če bi jim ti potuhe ne dajala, saj bi bili vsi lepo doma. Ker jih pa vabiš in k pijači napeljuješ, pa ni miru vse noči! Bog bo sodil, kdo ima več krivde, nerazsodni, lahkoživi mladeniči, ali tista, ki jim toči pijačo in jih vodi v greh!

Mecsnja je pač dobro vedela, da ni prav, če pijó mladeniči po noči, toda kako naj jih odžene od hiše? Ali naj si dá vse razbiti? „Da bi bil vsaj on doma, njega bi se vendar malo bali!“ tako si je želela ne jedenkrat.

A ne samo ponočni, tudi podnevni pivci so ji bili že odveč. Vdelavali so tako, da že ni bilo nikamor. Pride Blažon, pride Mlinarjev Grog, pride še nekaj takih izvoljencev, pa začno modrovati, da bi bilo dobro, ako bi ustanovili svoje pivsko društvo s sedežem pri „Američanu“.

„Jaz tako pravim“, vpije Grog, „da bodo imeli, če že morda nimajo, kmalu vrabci svoje društvo. Zakaj so pa vedno skupaj? In če jim pretí nevarnost, kako naglo pokličejo drug drugega, naj varuje svoj kožušek!“

„Mi se moramo tudi združiti“, pritrja mu Blažon, „zakaj drugače nas ženske in drugi sovražniki preveč preganjajo. Kako se boš sam branil? Če pa stojimo vsi drug za drugega kakor skala, kdo nam more do živega?“

„Društvo, društvo moramo imeti“, vpilo je vseh sedem pivcev — bili so vsi zreli za tako društvo, „samo pravil še nimamo. V občinskem odboru in pri vseh društvih se red ohranja s pravili. Določimo si še mi taka pravila.“

Ta predlog se je zdel vsem pameten, samo meglene glave so bile nesposobne dolgo misliti.

„I, čim manj je določb, tem bolje bo“, menil je Blažon.

„Brez nič pa le ne moremo biti“, protivil se mu je sosed.

„Vsak plača pol litra žganja pri vstopu, to bodi prva določba“, predlaga modri Goga.

„Prav dobro, prav dobro!“ zahrumi mu od vseh strani, in brž naroči sedmorica sedem pol litrov žganja, da bodo sprejeti v društvo.

„Kako bo pa ime našemu društvu?“ povpraša Blažon.

Tukaj so se pa sporekli. „Pivsko društvo“ ni ugajalo skoro nikomur, ker so se bali jezikov, češ, samo pili bodo. „Društvo pametnih mož“ zopet ni bilo vsprejeto, ker je nekdo rekel, da tudi mladenič lahko pristopi, če le plača pol litra žganja. „Društvo Vršansko“ tudi ni ugajalo, ker vsi Vršani ne bodo v njem.

„I, no, i, no — samo ‚društvo‘ recimo našemu društvu; mi, kar nas je v njem, vedeli bomo že, kaj hočemo, drugim pa nič mari“, tako je nazadnje predlagal Goga, in njegova je obveljala, ker nobeden ni vedel nič boljšega. Samo to so še določili, da nihče nikoli ne sme ostati nič dolžan, temveč, da morajo društveniki zanj vse plačati. In pa napiti se ne sme nobeden toliko, da bi sam domov ne mogel. Zaradi vsakdanjih ali tedenskih shodov se niso mogli zjediniti, ampak izrazili so željo, da bi bili kar najpogostejše skupaj.

To društvo je dobro vspevalo, Lojzi pa delalo veliko sitnostij. Kolikokrat bi bila rada hišo zaprla, pa je prišel kdo „društvenikov“ in sedel in sedel, češ, morda pride še kak drug od „društva“, treba ga je torej čakati.

Vršanke pa, ki niso vedele, kakšna so pravila „društva“, jezile so se zopet nad Lojzo, kakor da ona lovi moške v gostilno in jih pri pijači zadržuje.

„O, ti strup ti, vražji!“ hudovala se je Bezelja nad možem in Mecesnjo. „Bog vé, kaj imata! Moj zmiraj ondi sloni in zijá ono —! Vso vas bo spridila!“

Joj, nekda — predpustom — so pa še plesali pri „Američanu!“ Pa ne samo mladi, ampak tudi moške so se vrteli z dekleti. Sedaj je bilo pa že preveč potrpežljivim Vršankam! In kdo bi si bil mislil, celó Kupček je zašel v nesrečno gostilno in — plesal!

A Lojza ni sama naprosila godca, še iz hiše ga je podila. Ker je bilo pa vse zanj, ni mogla storiti nič.

„Naj bo, dokler bo“, dejala je nevoljna. „Rajša bi pa skoro umrla, kakor gledala tak dirindaj po hiši! Bog bo že preložil.“

Prvo nedeljo po tem plesu je Lojza imela toliko opravkov doma, da bi bila kmalu zamudila deseto mašo. Kar ni mogla in ni mogla od doma. Ko se je vendar-le odtrgala, hitela je tembolj, da ne bi prišla prepozno. Vrh pa

leži, kakor kaže ime, visoko, župnijska cerkev pa je mnogo nižje in pot je precèj navzdol. To nedeljo je bilo polzko. Lojza hití, kolikor more, po navzdol nagnjeni stezi in pride že v bližino cerkve. Še dobro četrť ure, pa bi bila le-tam. Sedaj udari ura deset. Lojza še bolj pohití, toda sebi v nesrečo. Spodrsne ji, in pade tako nesrečno, da si prebije na kolenu vse meso in ne more ne v cerkev ne domov. Sreča, da je za njo prišel kmalu Blažon, drugače bi se bila prav gotovo prehladila, ležeča na mrzlem snegu.

„Oh, Blažon, danes sem jo pa skupila!“ potožila je prišlec, „hvala Bogu, da ste vi tako brž prišli za menoj. Padla sem.“

„E, menda ne bo hudega“, meni le-ta.

„Hudo, hudo, ne morem na noge in ne morem“, zdihovala je Lojza. „Za ves svet ne pridem sama domov.“

„Kaj ne poveš; tètè, kaj bo pa sedaj?“

„Poiščite mi voz, da me kdo potegne domov.“

„Ali si res tako nesrečno padla?“

„Burk ne uganjam, oh —“ zdihne Lojza vnovič, „sicer ne bi tukaj ležala.“

„Če je pa tako, potem bo pa zares treba povprašati za kak voz; no, le malo potrpi, kmalu ga bom dobil. Zavij se, zavij, Lojza, da se ne prehladiš tam na snegu. Tačas stopim k Anzelju, pa bo; ej, hencano žalostna nedelja! Brez maše bom, pa se ne bom nič izpovedal tega, ker je tebi bolj treba voza kakor meni maše.“

Anzelj, v deset minut oddaljeni vasici, je rad dal voz, in še predno so prišli ljudje od maše, pripeljala sta z Blažonom Mecesnjo na Vrh. Rana ni bila ravno posebno nevarna, toda koleno, kjer se vedno pregiblje, ne cíli se tako rado, kakor kje drugje, zlasti ker je rana segala do kostij.

„Sedaj pa ne bo več plesala“, privoščila je Lojzi jedna izmed Vršank njeno nesrečo.

„Saj sama menda ni šla nikoli plesat, kakor sem slišala“, ugovarjala ji je druga, ko sta se menili tisto nedeljo popoldne o njenem padcu.

„Če ni sama, bila je pa kriva, da so drugi.“

„Tisto pa, tisto.“

„Oh, kako je bilo pri nas na Vrhú lepo, dokler ni bilo te vražje Američanove gostilne.“

„Še vedele nismo, kaj se pravi biti v hudem.“

„Ti, lej jo, Mecesnja pa malo vendar-le zasluži, kar jo je zadelo.“

„Malo, praviš? Popolnoma!“

Tako sta menjavali ti dve svoje misli, druge in drugi prav tako, Mecesnja pa je ležala v velikih bolečinah na postelji in silno težko poslušala vpitje pivcev v svoji gostilni. A teh to

ni motilo. Sedaj pa sedaj, ko je prišel pogovor na to, zaklical je kdo:

„E, to bo brž dobro! Le z arniko močite, v tednu dnij bo rana zaceljena.“

Lojzo je noga bolela, pa trpela je udano ter se tolažila in nadejala, da bo kmalu odleglo. Pa zadela jo je še hujša bolečina, ne telesna, ampak dušna. Domen je pisal iz Amerike, pa tako, kakor še nikoli. Otroka sta jo izpraševala, kaj pišejo oče, pa odgovarjala jima je, da nič posebnega, naj bosta pridna, da so zdravi, drugega nič. A to pismo je bilo za Lojzo nenavadno bridko. Bilo je tako-le:

Lojza!

Če pa tako živiš, meni je prav! Ne maram se več meniti s Teboj. Kadar se vrnem, imela bova že obračun. Vem, da čutiš, kam merim, vendar da ne boš mislila tako ali tako o meni, priložim ti neko pisemce z Vrha. Če ga prav dvakrat prebereš, nič ne škoduje. V okvir bi ga bil dejal sam, a bolj prav bo, če ga denes Ti. Tvojih lažnivih pisem mi je dovolj.

Domen.

Ono pisemce pa, ki je dovêdlo Domna do tako trpkega pisma, se je glasilo:

Preljubi prijatelj!

Šel si v Ameriko in pustil doma ženo v gostilni. Ako meniš, da dobro gospodari, prav misliš, zakaj Lojza ima vedno več moških, moški pa njo. Meni sicer to ni nič mari, vendar da boš kdaj vedel, pri čem si.

Dober prijatelj.

Kadar zalotijo nepoštenega človeka na napačni poti, misli si: „Saj drugače ni moglo biti. Vsake sleparije je jedenkrat konec.“

Kadar pa obdolži mož nedolžno ženo, tedaj poka srce, tedaj obupuje v silni tugi.

Lojza svojemu možu nezvesta?! Da bi imela s kom drugim kake spletko?! Ne, bila je po-

šteno dekle, poštena žena in upa, da bo tudi vedno taka

Zato je tudi pisala brž potem, ko je mogla s postelje, Domnu pismo, zakaj otrokom ali komu drugemu ni hotela razodeti, kaj je med njo in možem. Tudi njegovo pismo je sežgala, brž ko je mogla. Pisala je to-le:

Ljubi Domen!

Poznal si me kot dekle, in veš, da nisem bila izmed onih norih. O meni Ti lahko pišejo, kar hočejo. Samo resnico naj pišejo, te se ne bojim. Vem, da me nekateri sovražijo, pa ne zaradi mene, ampak zaradi Tebe. Vest moja je čista. Pridi, kadar hočeš in poišči dokazov, drugače pa zahtevam in bom zahtevala, da mi pišeš kot svoji žvesti ženi, ki Ti je pred oltarjem obljubila žvestobo in jo je in bo držala vedno.

Tvoja žvesta

Lojza.

Ni nalašč namočila pisma v vodo, da bi bilo bolj solzno, toda solze je pa le točila, pišoč te besede, pa ne na pismo, ampak v predpasnik, ki je bil tačas namočen s solzami užaljene žvestobe.

A čudno! Laž in hudobija najdeti povsod zavetje, resnico pa odganjajo, kakor bi bila kužna. Tako tudi tukaj. Mož Domen je posmehujoč se bral Lojzino pismo, češ, dobro se izkuša opirati, toda kdo ji bo verjel. O ti —.

Ni ji odgovoril, tudi denarja ji ni več poslal, ampak svoji sestri Neži je pošiljal po kake goldinarje z naročilom, naj pozvé, za kaj potrebuje Lojza denar in plača zanjo.

Lojza je seveda brž izvedela vse to, druge Vršanke tudi, toda druge ženske so se tega, dejal bi — ne vse — veselile, a Lojzo je peklo in žgalo. Nobeden je ni ne slišal, ne videl, a zdihovala je pogosto: „O ti, moj Bog nebeški, zakaj me tako tepeš?“ (Dalje.)

Biserji.

11.

Po osem nog imajo raki,
Pa vedno še so nazadnjaki.

12.

Če takrat, ko drugi, bodeš sejál,
I takrat, ko drugi, snopje boš bral.

13.

Ne gledaj v solnce presrpó,
Da ti ne oslepí okó.

14.

Ko zvoni, takrat odmoli,
Ker sicer ne boš nikoli.

Anton Hribar.

Dijakov pokop.

(Slika. — Spisal *Ivan Slavič*.)

Po ljubljanskem polju je ravnokar oddrdral popoldanski vlak proti mestu. V predzadnjem kupeju tretjega razreda je sedel Žitar, postaven, kmetiško oblečen mož; nasproti mu je sedela njegova hči Ivanka, krepko, rdečelično dekle; vmes med obema pa je stal Tonček in gledal skozi okno. Skoro vso pot sta bila Žitar in Ivanka nekam zamišljena, nič kaj se jima ni ljubilo . . .

Izpregovorila sta le sedaj pa sedaj kaj malega.

„Ivanka! kdaj ste dobili doma tisto pismo iz Ljubljane od Ivanove gospodinje?“ je dejal Žitar, da je pretrgal nadležno molčanje.

„Malo prej, predno ste prišli domov s potovanja“, je dejala Ivanka. „Ne veste, kako smo se doma prestrašili tistega pisma! Pravi, da je Ivan prav nevarno bolan. Tako težko smo vas že čakali doma, da bi šli v Ljubljano. — Bog vé, kako je že ta čas Ivanu . . . morda je že . . .!“ Ivanka ni mogla spraviti prave besede iz ust, zato je oče naglo pristavil:

„Pa vsaj ne, če Bog dá . . . Lahko, da ga dobimo že zdravega.“

Nato sta zopet oba umolknila.

Vlak je že prav počasi drdral v mesto proti kolodvoru. Na Dunajski cesti se je lepo videlo iz vlaka daleč doli v mesto. Po cesti gori iz mesta se je ravnokar pomikal pogrebni izprevod. Spredaj se je lesketal v solncu bel, posrebrjen križ; bele tančice tega križa sta držala — kakor je bilo videti — dva dijaka. Za križem je stopal duhovnik; potem so nesli belo, preprosto krsto, in zadaj je bila videti dolga vrsta dijakov. — Ko je Tonček ugledal ta izprevod, je s prstom pokazal skozi okno in samega veselja vskliknil: „Ivanka, glej pogreb!“ Za Ivanko pa se je še oče nagnil k oknu in pogledal doli v mesto.

„Skoro sami dijaki so videti za pogrebom“, je dejal. „Najbrže nesó kakega dijaka.“

Zadnjih besedij se je Žitar skoro ustrašil. Pogledal je Ivanko . . . Ivanka njega . . . mislila sta isto . . . in molčala sta.

V tem je vlak privršal, hrumeč in šumeč, na kolodvor in se ustavil. Potniki so izstopili in hiteli na vse strani po mestu. Žitar, Ivanka in Tonček so šli naravnost proti Dunajski cesti; ona dva sta ves čas molčala, le Tonček je vedno kazal kaj novega, ker je bil danes prvič v mestu.

Na Dunajski cesti so se nekoliko ustavili, da je šel izprevod mimo njih.

Najprej so prišli mimo s križem. Za tem so nesli trije dijaki mal, svež venec s trakovi,

na katerih se je v solncu bliščal zlat napis: „Svojemu sošolcu v blag spomin.“ Potem so šli za preprosto, leseno krsto dijaki, najprej sošolci umrlega in za njimi drugi. Molčé so šli za krsto svojega tovariša ter jedva slišno stopali po trdi, kameniti cesti. Pod nogami se je vzdigal prah in se jim kadil v obraz. Nasproti jim je sijalo popoldansko solnce. Ob straneh niso postajali ljudje v gručah, da bi ogledovali izprevod; nikjer se niso odpirala okna radovednih gledalcev — skoro ga ni bilo, ki bi se zmenil za borni izprevod revnega dijaka . . .

Le Žitarja je nekaj vleklo k pogrebcem; zato je pristopil in vprašal malo da ne s strahom:

„Koga pa nesó?“

„Ivana Žitarja“, je bil kratek odgovor.

Toliko da mu niso izginila tla pod nogami . . . zvrtele, stemnilo se mu je pred očmi . . . mraz ga je pretresel in vročina, vse ob enem . . . obstal je kakor okamenel. Pogledal je Ivanko, pogledal Tončka . . . prijel ju za roko in jima dejal:

„Stopimo, otroka: našega Ivana nesó!“

Stopili so tje spredaj za krsto, se odkrili in šli molčé za krsto sinovo . . . bratovo . . .

Rahločutni Ivanki so se takoj udrle solzé; kakor grenke kapljice so ji tekale doli po cetočih licih. Zalesketale in zatrepetale so ji v solncu s solzami porošene oči. Z žepno rutico si je zakrila obraz in — ihtela . . . Čutila je, kako ji je nakrat začelo srce utripati tako naglo, tako nemirno . . . krčilo se ji je od neizmerne bridkosti . . . Že ji je bila ustvarila njena bujna domišljija prekrasne načrte za lepo, srečno bodočnost . . . vsi so se ji zdeli izpolnjeni z Ivanovo pomočjo, toda sedaj . . .? Sedaj so bili vsi ti načrti kakor na mah — prečrtani. Vse, vse se je nakrat razpršilo v prazni, goli — nič . . . Ivana so nesli tu pred njo v krsti mrtvega . . . O, kako ga je ljubila, ljubila z vso sestersko ljubeznijo!

Ker je Tonček videl sestro jokati, je jokal še on, dasi ni prav vedel, zakaj.

A oče?

Niti solza se mu ni utrnila; srepo je zrl pred-se, brezbržno spuščal na molku jagodo za jagodo in nemo stopal za krsto svojega sina. Trdi mož je bil videti popolnoma neobčuten. A kaj se je godilo tam notri pod njegovo trdo ledeno skorjo? Kaj je tedaj občutilo ljubeče očetovsko srce . . .? O, saj je

ljubil Ivana, ljubil, kakor more le oče ljubiti sina! — Čuteče srce mu je plakalo v prsih, sklelo ga je od groznega udarca sinove nenadne smrti. krvavelo od neizmerne bridkosti . . . Toda tega korenjaški mož ni kazal po zunanem.

Že so bili blizu Svetega Krištofa.

Kako prijetno je bilo tukaj! Človek bi mislil, da je na šetališču, ne pa pri pogrebu. Košati kostanji ob obeh straneh so razprostirali blagodejno senco, in med gostim vejevjem so veselo žvrgoleč poletavali neskrbni pevci. Po košatem zelenju so se poigrali bliščeči solnčni žarki kot lahni, svetli trakovi. S travnikov ob cesti je prijetno dišala pokošena trava . . . Daleč tam, preko ljubljanskega polja so bili videti v daljavi gorenjski mogotci; njih ledeni vrhovi so mogočno štrleli iz prozornega sopara, ki jih je le deloma zakrival, žarili in lesketali so se v bliščečem svitu popoldanskega solnca. Tam od ostrega, mrzlega vrhovja kamniških planin pa so pripihljale prijetne, svežilne sapice sèm preko ljubljanskega polja; ljubko, mehko in laskavo so božale pogrebce na lica in jim hladile vroče čelo . . . Koga bi ne vzradostil toli mičen prizor, dasi med pogrebom!

Že so bili pred pokopališčem.

Tam nad odprtim vhodom, gôri na krogli se je svetil angel, ki je z jedno roko držal trobento sodnjega dné, z drugo pa kazal gôri v sinje višave. Nad vrati so se jasno svetile v solnčnem svitu črke svečanega napisa: „Resurrecturis“.

Med otožnim cingljanjem zvonov so zavili v cerkev.

Postavili so krsto na preprosto stojalo sredi cerkve. Malo cerkev so napolnili skoro do cela; nato je duhovnik pričel obredne molitve. Mirno, tiho je postalo po cerkvi. Tišino so motili le Ivankini vzdih, in od temotnega zidovja so odmevali duhovnikovi glasovi. Iz kadilnice so se dvigali mali kolobarčki belkastega dima in se širili po cerkvi . . .

Duhovnik je poškopil krsto, nosilci so jo vzdignili in odnesli. Prvi je stopil za krsto Žitar z globokim, polzadušenim vzdihom, za njim jokaje Ivanka in Tonček, in za temi pa so se drugi molčé razvrstili. Šli so po ozki, z belim peskom posuti poti mimo mnogobrojnih gomil, okrašenih z duhtečim cvetjem; šli so mimo prekrasnih nagrobnih spominikov, mimo bornih železnih križev — vanje se je ravno kar upiralo večerno solnce in jih obrobilo s svojim zlatim žarom —, šli so na drugi konec pokopališča in se ondi ustavili na samotnem kraju, kjer je bujna trava preraščala zapuščene grobove. Tu so postavili krsto na tla zraven jame; grobarji so potegnili pod krsto vrvi in jo spustili v jamo. Lesena krsta je zaškripala

in zapokala; težke kepe prsti in kamenja so se, otlo bobneč na krsto, zvalile v jamo; vrvi so zaprasketale iz jame . . .

Duhovnik je polglasno pričel molitve.

Po samotnem grobišču je potegnil sveži, hladilni veter sem od ponosnih strani gorenjskih velikanov. Cvetje po gomilah se mu je lahko klanjalo; bisernobeli, bagreni klinčki so se mu ljubko pripogibali, in skromno vznikle vijolice in milotne spominčice so boječe vzdrtavale. Visoko gôri nad pokopališčem, v jasnem ozračju pa so žvrgoleli neskrbno veseli škrjančki in se kopali v čistem etru . . . Povsod na okoli je radostno utripalo mlado življenje — sredi kraljestva smrti.

Po grobišču je postalo mirno — tiho . . .

Slišalo se je le brenčanje hroščev, brnenje čbelic, ôs in mušic, šepetanje vetrca, šumljanje mrakotnih cipres in žalostnih vrb —, vsi ti lahni glasovi narave so se strinjali v neko simfonijo. Rezki pisk in žvižg železničnega stroja tam z južnega kolodvora je le sedaj pa sedaj pretresel mirni, vonjavi vzduh. Bilo je vse tako tiho, tako mirno po pokopališču . . . res grobna tišina . . .

In to prijetno soglasje, ta mični razpor v naravi je popolnoma prevzelo srca pogrebcev. Zdelo se jim je, ko so tako stali ob odprti jami svojega mladega tovariša, kakor da se jim vsa brezčutna narava reži naravnost v obraz, češ: mari ste mi tudi vi! mari mi je vaše mladostno cvetje po licih! Kadar pride čas, pograbim tudi vaše mlado življenje . . .

Duhovnik je že končal molitve.

„Vzemi, zemlja, kar je tvojega . . .“ je še dejal in vrgel lopatico prsti na krsto. Ž njo vred se je usulo v jamo tudi kamenje in pesek. To šele je predramilo zamišljenega Žitarja, da se je stresnil kakor v groznih sanjah. Pristopil je k jami in vrgel s tresočo roko pest prsti na sinovo krsto. Tedaj se je zganil korenjaški mož po vsem životu. To čudno vršenje peska na sinovo krsto je bilo za njegovo srce kakor zbadanje z ostrimi iglami. Nič več ni mogel zatajevati groznih bolestij, ki jih je čutil v srcu. Naslonil se je na bližnji križ in glasno — jokal . . . ihtel . . .

„Ivan! — Ivan!“

Zdihnil je polglasno, bolestno, iz dna trpečega srca.

„Ubogi oče!“ je bilo čuti nekoga. „Kako mu mora biti hudo za sina, ki naj bi mu bil opora na stare dni, ki pa mora v zemljo tako mlad, poln načrtov za življenje . . . ki bi še tako rad živel . . .“

Za očetom je še Ivanka s Tončkom pristopila k jami, da bi vrgla prsti na bratovo krsto. Toda Ivanko so obšle slabosti, kolena so se ji zašibila in

omahnila je v stran. Naglo je priskočila poleg stoječa ženska in jo ujela v naročje. Na razpaljene oči si je pritisnila od solz premočeno rutico, in telo se ji je vilo in krčilo od silnega ihtenja . . .

Izkušali so jo tolažiti, toda dekle se ni dalo utolažiti . . . ihtela je in ihtela . . .

„Ivan! — Ivan!“

Tako so ji šepetale žareče ustnice, tako je vsklikalo bolešno, strto srce . . .

To ganljivo klicanje, to ihtenje je vsem pričujočim pretreslo mozeg in živce. Molčé so zrlí pred-se . . . marsikomu se je utrníla solza — solza sočutja.

In Žitar je iznova zaihtel, iznova zahrôpel, da mu je pokalo srce, da so se mu hreščé

dvigale koščene prsi . . . Vmes pa sta ihtela milo . . . pojemajoče Ivanka in Tonček . . .

Potegnil je veter preko pokopališča in odnesel vzdihe . . .

Dijaki so stopili v krog in zapeli „Nad zvezdami“ mirno . . . tolažilno . . . Ravnokar so se poizgubile besede „Nikjer tolažbe srcu ni“. Da . . . res, ni je skoro! — A vendar . . . Čuj . . .! Kakor hladilni balzam so bile za razpaljeno srce besede:

— — — — —
Le križ nam sveti govori,
Da zopet vid'mo se
Nad zvezdami,
Da vid'mo v raju večnem se,
Nad zvezdami!

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(72 pisma konec.)

Ustrašil se je, ko je v temi začul moj glas. „Gospod Ivan“, tako me nazivlja, „kaj vam pa je?“

„Jože“, rečem mu, „primite me in tiščite, sicer me mrzlica uniči nočoj!“

Korenjaški Vesel se nasloni čez-me ter me drži kakor norca, kadar ga vežejo. Toda zaman! Kakor jezen mojster, ki zgrabi razposajenega rokodelskega učenca za lase in ušesa ter ga trese, da vse vkup leti, tako je tudi mene tré-savica zgrabila iz nova ter privzdigovala vse, posteljo, odejo in še korenjaka Jožeta Vesela po vrhu.

„Gospod Ivan!“ reče čez nekaj časa Jože, „mene je kar groza take bolezni. Klicat grem Jerico!“

Pa je šel. Prišla sta oba, držala, tiščala me oba, — vse zaman!

Und es wallet und siedet und brauset und
zischt,

Wie wenn Wasser mit Feuer sich mengt.

ali kakor je prevel Koseski:

Vali se in hrka in vrè in kipi,
Kot vode in plamena hlap. —

„Jože, pojdite po zdravnika!“ velí stara teta Jerica. Dolgo ga je iskal, slednjič ga je našel v gledišču. Zeló hudo mi je bilo, da je moral pustiti zabavo zaradi mene.

„Tako silovite tré-savice še nisem našel pri nobenem bolniku“, mi je rekel, „kako jo še premagujete?“

Zunaj pa je povedal, da jutra študent najbrže ne bo čakal; fant ima bolno srce.

Pa se tiho vrne stara Jerica k meni ter me vpraša, če si morda ne želim gospoda.

„Pa bo neprilичno o tej pozni uri?“ opomnim.

„Gospod Jožef radi pridejo, bodite gledé tega brez skrbi. Takoj grem po-nje; med tem bodo gospa pripravili vse, kar je potreba.“

Nekaj je še pošepetala Veselu na uho, potem pa je šla. Jože Vesel pa je začel pospravljati po sobi; prišla je tudi gospa z belim prtom ter ž njim pogrníla mizico, kjer sem o poznih nočeh sloneval ter se mučil z matematiškimi problemi. Postavila je na to mizico tudi sv. razpelo ter prižgala dve sveči. Vesel je prinesel posodico blagoslovljene vode in oljčno vejico v njej. Nehoté mi je prišla na um Gregorčičeva pesem „Oljki“. In zdelo se mi je, da bodo i meni veljale zadnje vrstice:

Pred duhom vidim nizko sôbo,
A v sobi blédo sveč svitlôbo;
Mej svečami pa spava mož . . .
On trdno spi, nevzdramno spi,
Strudila ga je težka hôja.
Moža pa množica ljudi
Z mladiko oljkovo kropi
Želèč mu večnega pokôja.

Dà, dà brate, ko se to zgodi,

Tedaj končana pot bo môja
In konec bo težav in bôja,
Tedaj potihne za vsekdár
Srcá mi in svetá vihár!

Toda za take žalostne misli ni bilo časa. Vsak trenutek ima priti svečenik . . . čaka me iz-

poved . . . morda zadnja v življenju . . . Oj dragi moj, kako vse drugačno se mi je sedaj pokazalo življenje, ko sem gledal na-nje s skoro umi-

rajočim očesom! Koliko, koliko sem grešil! Koliko kvant, v veseli družbi, med tovariši, ki so se mi smejali ter ploskali; — tovariši, prija-

Železnica v Andah v Južni Ameriki.

telji, kje ste? nikjer nobenega! Sam sem, sam, — sam moram stopiti pred sodni stol božji, sam odgovarjati, — ni ga, ki bi šel z menoj!

„Dom in svet“ 1897, št. 22.

Me miserum! Zakaj nisem mislil na to poprej, ko sem bil zdrav? Kako neumno je, ne skrbeti za to, kar je neizogibno!

Devetnajst let življenja! Kaj mi koristijo? Toliko dni, ur! — in vendar kako malo od njih sem jih posvetil svojemu Stvarniku! In sedaj večnost, večnost! Da bi bil vsaj jeden cel dan preživel v milosti božji! Kako srečen bi bil ob tej uri! O izgubljena mladost! — Oprôsti, če Ti take čudne reči pišem, toda res je, da so se take črne misli podile tiste trenutke po moji ubogi glavi, in najrajši bi se bil zjokal od ksanja, zakaj nisem bolje preživel svojih mladih let, zakaj nisem nadaljeval, kakor sem bil začel po svojem prvem obhajilu.

Jože Vesel je nemo stal pri moji postelji; njegova rdeča lica so pričala, da je on s svojo mladostjo popolnoma zadovoljen.

V tem se je začulo zvonkljanje doli v veži. „Z Bogom so tukaj!“ vzklikne Jože ter poklekne k vratom. V hiši se začuje šum, odpiranje vrat in oken, vpraševanje: „Was ist denn?“ „Ali je kdo bolan?“ In slišal se je odgovor stare gospe z drugega nadstropja: „A was, ein armer Student!“

Še par trenutkov — pred sobo so! Cerkvnik z lučjo, gospod kapelan s sv. popotnico, za njima svetijo gospa Rusova, teta Jerica, pobožna hišina s tretjega nadstropja in še par drugih.

Cerkvenik postavi luč na stol ter odide, zapri vrata za seboj. Ostala sva sama z duhovnikom. — —

Ne morem Ti povedati, kako se mi je srce olajšalo po izpovedi. Z veseljem sem bil pripravljen umreti, če Bog tako hoče. Gospod kapelan me je res ljubeznivo potolažil ter pripravi za — odhod.

Po opraviženi izpovedi je dal znamenje; vsi, ki so čakali zunaj, so vstopili. Oh, da bi vsaj mater še jedenkrat videl! Iskalo jo je oko, pa ne našlo.

Med obhajanjem si je celó čvrsti Jože brisal solze.

Jaz pak sem bil miren. Fiat voluntas tua!

Deli so me tudi v sveto poslednje olje, krepilo za poslednji boj. Razločno sem slišal, kako je gospod kapelan izgovarjal pri maziljenju očíj, ušes, rok, nog besede:

„Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum — per auditum — per gustum et locutionem — per tactum — per gressum — deliquisti. Amen.“

Predno je odšel, dal mi je gospod poljubiti križ ter šepnil:

„Per crucem — ad lucem!“

„Da — v rajsko svetlobo — tako upam!“

Vso noč mi je življenje viselo na níti — bila je grozna, grozna noč —; vsak trenutek sem mislil, da je zadnji —, čisto nič nisem več pričakoval jutra. In vendar, proti jutru mi je

odleglo! In sedaj sem v sobi že deseti dan ter premišlujem svojo bridko usodo. Domov nisem pisal. Bolje, da ne vedó. Dolg čas mi je zeló. V sobi poleg moje leži bolan neki trgovski pomočnik, čisto mlad. Živel je, pravijo, neredno, ponočeval itd., in bruhal je kri iz sebe, in sedaj je zeló, zeló bolan. Usmiljena sestra mu streže. Prevideti se ni dal, ker pravi, da ne bo umrl. Tako mlad — kdo bi umiral!

Kakor vidiš, pri obeh neredno življenje! In vendar, kakšen razloček! On je ponočeval po gostilnah in beznicah, jaz — v svoji sobi, pri svetilnici in knjigah. — — Ko bi me vsaj kdo obiskal! Profesorji se še ne zmenijo ne za bolnega dijaka. Pa vsaj gospoda veroučitelja bi si želel! Tako rad bi govoril z njim. Godi se mi, kakor pravi tista nemška pesmica:

Verlassen, verlassen,

Wie ein Stein auf der Strassen.

Izmed sošolcev me je prišel obiskat jedini Peróvec. V nesreči se pokaže pravi prijatelj; on je pravi. Glej, ni davno, kar sva se bila za hudo sprla. Čez frančiškanski most sva šla; kar zazvoni po cerkvah avemarijo. Peróvec se odkrije. Mene je bilo sram, pa se nisem. Osmošolec, pa bo očitno molil! Hu, kakšno ponižanje! Toda Peróvecu, ki ni zastonj Napoleon, ni bilo to po godu.

„Kaj ti ne boš molil?“ mi reče.

„Saj lahko tudi pokrit“, odvrnem pikro.

„To si junak, ki se bojiš vpričo ljudij spoznavati svojo vero!“ pristavi Napoleon porogljivo.

„Ne maram se delati bolj svetega, kakor sem“, odgovorim jezno.

„Polovičar si, povem ti naravnost, zameri ali ne! In polovičarjev ne morem trpeti; bodi cel katoličan ali pa nič!“

Ločila sva se. Jaz res nisem imel toliko junaštva, da bi se bil odkril, češ, vse me bo gledalo! Pokrit pa tudi nisem hotel iti poleg odkritega Napoleona — bila bi kakor konj in vol v jednom jarmu —, in zato sem ga ostavil ter šel svojo pot. A vso pot mi je zvenelo po ušesih: „Polovičar! Strah pred ljudmi!“ Kako me je osramotil!

In isti Napoleon je moj najboljši prijatelj; zadnji, ki sem z njim govoril pred boleznijo, je bil on, in prvi, ki me je obiskal in tolažil v bolezni — zopet on!

Sedaj mi ni treba čitati šele Ciceronovega Lëlíja, da si ustvarim jasen pojem o prijateljstvu; če premišlujem Tebe, Josip, in pa Peróveca, pa imam pojem, jasen, čist, razločen, vzet naravnost iz življenja:

Pravi prijatelj je tisti, ki je sam cel mož, ki očitno spoznava svoje

versko prepričanje, in ki Ti pové resnico v obraz, naj Ti bo ljuba ali ne. — Vera amicitia non nisi inter bonos. Da, sedaj vem, kaj je tudi meni storiti!

Sicer pa me obišče večkrat tudi moj učenec Slavko, ob kakšnih dveh popoldne pa teta Jerica, ko je pospravila po kuhinji. Včeraj mi je pravila, kako je bilo v nedeljo večer v katoliški družbi na Starem trgu, kakšen izvrsten govor so imeli gospod katehet K., in kako se človek požiivi v taki pošteni družbi bolj kakor pri razuzdanih veselicah, po katerih leta mladi svet, da potem boleha in hira . . . ; včasih natakne očale in mi bere „Danico“, na katero je naročena že leta in leta; odločno trdi, da se mladina sedaj neznansko pohujšuje po slabem berilu; govorila sva zopet tudi o Jurčiču, in teta Jerica misli, da je bil Jurčič tisti čas, ko je tako udrihal po duhovščini, samo zapeljan; sicer pa ona méni, da so se tudi duhovniki v Ljubljani v teh časih silno premenili: prejšnja leta, pravi, če sem prišla s kakšnim opraviлом v šenklaško župnišče, sem dobila gospode zmirom pri molitvi, vedno so imeli rožnivenec v roki. — Sedaj je pa vse drugače. Sedaj pa samo pišejo in pišejo. Ti pogovori mi zeló dobro denejo; včasih pride tudi usmiljena sestra, ki streže onemu komíju, pogledat k meni.

Najbolj osamljen sem ob dopoldnevih, ko je šola in tudi doma dovolj dela. Tedaj me začnó obletavati, naj se jih še tako braním, otožne misli. Jako rad sežem ob takih urah po Lenau-u. Ta nesrečni pesnik mi zeló ugaja. Prav kar jaz čutim, je menda tudi on v dveh pesmicah, naslovljenih „In der Krankheit“.

Nacht umschweigt mein Krankenlager;
An der morschen Diele nur
Reget sich der kleine Nager,
Und es pickt die Pendeluhr,
Die eintönig mich bedeutet,
Wie das Leben weiterschreitet.

Nepopisno pa me je zgrabila druga; naj Ti jo zapišem celo.

Einsamkeit! mein stilles Weinen
Rinnt so heiss in deinen Schoss;
Doch du schweigst und hast nicht einen
Seufzer für mein trübes Los?
Legen schon die Jugendjahre
Abgeblüht mich auf die Bahre,
Wird kein Auge feuchten sich?
Wird kein Busen bänger schlagen,
Wenn sie mich zu Grabe tragen?
Liebt kein Herz auf Erden mich?
Heisser strömt es von der Wange:
Keines, keines! fühl' ich bange.

V teh vrsticah je povedano vse, kar čutim, kar trpim v tej samoti. Oh, tudi jaz vprašujem:

bo-li kdo vsaj jedno solzo potočil, ko me ponesó k pogrebu? ali me ljubi kakšno srce na svetu? Ne zameri, a tudi meni uhaja med solzami vzdih: „Keines, keines! fühl' ich bange.“

Zakaj glej! Nekaj Ti povem, česar še nisem nikomur. Lani proti koncu leta je bilo, ko sem pisal gospodični Olgi Bočkovi drobno pismo. Poprosila me je bila, naj ji razkrojim Levstikovo pesem „Umetnik“, ki ni, kakor veš, prav lahka, potem pa sem na koncu pisma dostavil samo tele besedice: „Čudno je, kako da se tolikrat zmislim na Vas, gospodična Olga. Ali mi morda to zamerite?“ Od tistega časa me ne vpraša nobene reči več; ko pridem poučevat njenega brata, me ne pogleda, da, še ogiblje se me. In samo zaradi tistih par besedic! Ali ni torej res, da, kamor se obrnem, vzbudim sovraštvo, jezo? Ali ni tak človek nesrečen? Ali se mi boš potemtakem čudil, če je tudi jaz ne pogledam in če sem trdno sklenil in prisegel sam pri sebi, da sploh nobene gospodične več ne pogledam: V tem oziru, upam, sem ozdravljen!

Smili se mi pa ta Lenau, ko prebiram njegove otožne pesmi. Kot deček (rojen je bil l. 1802. v Csadu pri Temešvaru) je bil razposajeno-divji, toda ob enem otroško, da, angelsko pobožen. Tudi še, ko je kot sedemnajstletni mladenič odhajal na dunajsko vseučilišče, nesel je s seboj zaklad žive vere, kakor sam pripoveduje. Tedaj pa ga začne razjedati črv dvomov; iskal je resnice, a ni je več našel. Od tistega časa ni bil več srečen.

Und all des Herzens fromme Lust verlor ich,
Seit ich des Glaubens treue Spur verliess —
vzdihuje on sam.

Znano Ti je gotovo tudi, da so ga razjedajoči dvomi, združeni z domotožjem po izgubljeni veri, tirali v vedno večji obup, v vedno večjo žalost, dokler ni slednjič zblaznel ter po šestih letih duševne teme umrl v norišnici na Dunaju.

Na vsa usta Ti tudi povem, draga duša, da sem v tej bolezni tudi jaz spoznal popolnoma jasno isto resnico, kakor nesrečni Lenau nekdanj, namreč: da srcu veselje daje le vera. Povem Ti tudi, da obžalujem svoje dosedanje polovičarstvo in brezbriznost. Znaprej, ako Bog dá, hočem biti i jaz v tem oziru — cel mož, kakor Napoleon.

Bodi dovolj pisanja! Roka se mi je začela že tresti. Sam Bog zna, kaj bo z menoj? Leči moram zopet. Na mizici poleg postelje imam Platonov dialog Fêdon, v katerem stari modrijan s tako bistroumnostjo dokazuje neumrljivost človeške duše. Ne morem Ti popisati, kako mi ugaja. Zopet in zopet ga berem. Pač res, človeštvo je bilo od nekdanj prepričano o

neumrljivosti duše. In kako odločno govori Platon o plačilu dobrih, pa o kazni hudobnih na onem svetu! Platon je bil po mišljenju — kristijan.

Sinoči je tudi moj tovariš v sobi, Jože Vesel kaj pridno bral. Zasledil je med mojimi knjigami poezije Prešernove. Skriva je moral nekoč nos vtakniti vanje, zakaj sinoči me je kar prosil, če jih sme brati. Dovolil sem mu. S kakšno slastjo je čital! Ustnice pa so mu šle zmirom bolj na smeh. Enkrat se ni mogel več zdržati, da ne bi vskliknil: „To je pa ‚fest‘! Kdo pa je bil ta Prešeren?“ Ko mu povem, vzame pero ter začne prepisovati pesmi kar od kraja. Pravi, da jih bo bral svoji izvoljenki. — Nato sva molčala.

Tako je življenje: eni jokajo, drugi se smejejo; najbolj neumno pa je preveč študirati. Oprôsti mi sarkazem! Tvoj

Ivan.

PS. Priložil sem Ti pisemce, katero mi je nedavno pisal oče. Če Te zanima, beri je!

Dragi sin! Gledé na Tvoje poslednje pismo o prepiru radi Götheja bi Te rad opozoril samo na jedno stvar, namreč: v nemškem slovstvu ni znamenitejšega pisatelja, ki bi imel še kaj pozitivne vere, vere, da je Kristus Bog in da je ustanovil na zemlji cerkev. Protestantovski slovstveni zgodovinar, znani Gervinus, pravi kar naravnost: „Kein Mann von Bedeutung erscheint in unserer Literatur, der nicht die Fessel der positiven Religion abgeschüttelt hätte.“

No, slovstvo jim je gotovo nadomeščalo vero, da so bili srečni! Meniš? Göthe je vendar

dovolj dolgo živel, užival je vse veselje, vso čast, vse slasti sveta: pa glej, kaj govori ob koncu svojih dnij: „Mir war es bei alledem wie einer Ratte, welche Gift gefressen hat; sie läuft in alle Löcher, . . . ihr Inneres glüht von unauslöschlich verderblichem Feuer . . . Mein Leben ist wie das ewige Wälzen eines Steines gewesen, der immer von neuem gehoben sein wollte; in 75 Jahren habe ich nicht vier Wochen eigentlichen Behagens gehabt.“ V 75 letih niti štiri tedne čiste sreče! Jaz res ne vem, kako more slovenski pesnik tako navdušeno imenovati poezijo „deželo sveto“,

Kjer vedno jasno je nebo razpeto,

Kjer mir in pôkoj, sreča je doma.

Göthe, ki mnogim velja za največjega poeta v tem stoletju, slovesno oporeka temu slavo-spevu na poezijo!

Ne, ne, Ivan, poezija, slovstvo samo ne more osrečiti človeka, in zato jaz pravim:

1. da se neusmiljeno greši zoper mladino, ko se ji poetiško slovstvo slavi kot jedini vir omike;

2. da je naravnost krivično, ako se trdi, da se leposlovni prvaki ne smejo meriti in kritikovati po krščanskih načelih;

3. da je laž, ako se trdi, da katoliška Cerkev ni navdihnila največjih, najlepših slovstvenih umotvorov, ki visoko nadkriljujejo tvorbe nove dôbe.

Ivan! uči se noč in dan in postavi si kot cilj svojega življenja delati z vsemi močmi zoper omenjeno trojno krivico in načela, ki so tej krivici podlaga.

Tvoj

oče.

Svojemu ptiču.

(V pozni jeseni.)

Ti ho še, pretrgoma, počasi
Vendar zopet poješ, ljubi ptič.
Dolgo so molčali tvoji glasi,
Dolgo sta venela dol in grič.

Mrtvonem strmí otrok za ladjo,
Ki podí očeta v svet neznan,
Mrtvonem strmél si za pomladjo
Tudi ti, ko minil je srpan.

Zdaj, ko vsa priroda je umrla,
Pevski zbor odlétel z mrzlih mest,
Zdaj ti vrejo pesmice iz grla,
Kakor da prebólel bi bolešt.

Kakor da bi dvignila te vera:
Zopet vzraste zemlji prejšnji kras.
Ali je na zemlji žal katera,
Da nikdár je ne ozdravi čas?

Žalosten sem tudi jaz izvedel:
Iz življenja mojega dejanj
Zlobni svet je sto krivic napredel,
Strastno klical: „Kamenja zdaj nanj!“

Dolgo v sobi, v mirnem, hladnem koti
Dušo sem miril, hladil obraz;
Sam sodnik pravičen svoji zmoti
Kaj trpel sem — vedi Bog in jaz!

Tiho —. Dokler ti ne bodeš žgôlel,
Jaz naj tožim? Ne, nikomur nič!
Kakor ti, sem jaz bolešt prebólel —
Le veselo zopet pojva, ptič!

Anton Medved.

Klinopisni spominiki in sv. pismo.

(Spisal dr. Fr. Sedej.)

(Dalje.)

Drug velezanimiv in prastar (pisan že 2000 let pred Kr.) spominik starobabilonske književnosti je pripovedka o potopu, pravzaprav del nekega večjega epa o Izdubarju, narodnem junaku babilonskem. Ta epopeja je nekdanj obsegala 12 plošč po šest predelov, ki so pa, izvzemši XI. ploščo, dandanes več ali manj pokvarjene. Na veliko srečo govori XI. plošča o nekem potopu, ki je potopu sv. pisma zelo podoben, ako mu snamemo šareno navlako, pripeto mu od malikovalskih Babiloncev.

Ep začenja z rojstvom in slavnimi deli junaka Izdubarja (Gišdubarja) ali, kakor ga asirijologi dandanes nazivljejo, Gilgameša.¹⁾ Mesto Erek ali Uruk se nahaja v veliki stiski, ker je že tri leta oblegajo (najbrž Elamci) (plošča I.).

Tedaj vstane nesrečnemu mestu rešitelj, junak Izdubar, doma iz mesta Marad-a, katerega praded je bil babilonski Noe. Že prej si je bil pridobil slavno ime kot zmagovalec divjih zverij. Mladi svet ereški je bil tako navdušen za našega junaka, da so prosili stariši in zavidni tekmeči boginjo Aruru, da naj jim pošlje moža, ki bi premagal Izdubarja. Aruru je ustvarila nekega pogozdnega polboga Eabanija, katerega so zvalili v Erek. Ali ne da bi ta premagal Izdubarja, sklenil je ž njim še prijateljstvo (plošči II. in III.).

Sovražnik obleganega mesta Ereka z imenom Humbaba je bival v trdni palači sredi cedrovega in cipresnega gozda. „Njegovo rjojenje je bilo kakor vihar, njegova usta — zloba, njegov dih — puh strupen.“ Izdubar in Eabani sta vendar ulomila vrata njegove palače, ubila Humbabo in mu vzela krono; nato se je razglasil Izdubar za kralja ereškega (pl. IV. in V.).

¹⁾ Ta babilonska narodna pesem je bila po prepisih zelo razširjena in je došla celo do Grkov. Sofist Kl. Elijan (Aelianus) navaja v svojih „različnih pripovedkah“ junaka Gilgameš-a. L. 1890. so našli neki silabarni odlomek in na njem ime Gilgameš. Starejši asirijologi so imenovali to junaško pesem „Nimrodov ep“, ker sta si junaka Izdubar in svetopisemski Nimrod v več potezah podobna. Tudi Izdubar je bil kakor Nimrod „krepak lovec pred Bogom“ (I. Mojz. X., 9) loveč in uničujoč leve, tigre, leoparda, bivole. Kakor sv. pismo poroča, bil je začetek Nimrodovega kraljestva Babilon, Erek in Akad in Kalne v deželi Senaar; od ondod je šel Nimrod proti Asiriji ter sezidal Ninive in bližnja mu mesta (I. Mojz., 10–12). V Babiloniji se je začelo tudi Izdubarjevo kraljestvo, katero je po tem razširil proti severu do armenskih gor. Vrh tega je ravno mesto Erek, katero se v sv. pismu nazivlje kot drugo glavno mesto Nimrodovo, v našem epu torišče njegovega delovanja in slavlja.

V slavnega junaka in osloboditelja dežele se zagleda celo boginja Ištar ter se mu ponudi za ženo rekoč: „Bodi moj mož, jaz pa tvoja žena! Voziti te dam na vozu iz dragih kamenov in zlata, z zlatimi kolesi in demantnimi rogovi. Ko se z vpreženimi levi pripelješ v naš dom med vonjavo cedrov, naj ti poljubijo noge; kralji, knezi in gospodje naj se ti klanjajo in prinašajo danj.“ Ali Izdubar odbije rezko njeno ponudbo, češ, da so vsi njeni dosedanji ljubimci doživeli nagel in nesrečen konec. Nato se razsrdi Ištar ter urno odide k svojemu očetu Anu, tožeč mu, kako sramotno jo je Izdubar razžalil, ter ga poprosi, da ustvari „nebeškega bika“, ki bi ubil Izdubarja. Bog Anu usliši njeno prošnjo. Ali Izdubar ubije bika s svojim prijateljem, vsled česar Ištar Izdubarja prekolne (pl. VI.¹⁾).

Eabani, prijatelj Izdubarjev, umre, najbrž v boju. Izdubar žaluje za njim, boječ se, da umre takisto tudi sam. Da bi se ubranil smrti, gre na daljno pot poiskati in poprašati za svet svojega pradeda Sit-napištim-a ali Hasisadro, ki je nekdanj dosegel od bogov neumrljivost. Pot ga vodi skozi peščeno puščavo južno od Evfrata, kjer je zelo nevarna. Pri vходу v goro Mašu (Μάσιος) stojé možje s škorpionskim telesom za stražnike ter odsvetujejo Izdubarju iti skozi temno in 12 milj dolgo gorovje. Ker pa neustrašeni junak le prosi, mu stražniki odpró vhod, in Izdubar konča res strašno pot. Ko pride iz temin, zazre pred seboj krasno drevo: „Drage kamene ima za sad; veje nosijo kristale, sadje je krasno gledati“ (pl. VIII., IX.). Še druga taka drevesa stojé pred Izdubarjem ob bregovih morja. Na tronu morskem sedi boginja Sabitu. Tu teče mrtvih reka, ki loči zemeljski svet od bivališča blaženih. Boginja Sabitu beži pred Izdubarjem ter se zaklene v svojo palačo. Prosečemu in tarnajočemu pa naposled odgovori in reče, da naj se zaradi prevožnje k pradedu svojemu Sit-napištimu obrne do čolnarja Arad-Ea. Ta babilonski Haron prepelje junaka čez 45 dnij skozi reko mrtvih k „livadam blaženih“. Izdubar pozdravi svojega pradeda že iz daljave, mu pové svoje dosedanje dogodke ter ga vpraša, kako je dosegel neumrljivost v zboru bogov (plošča X.). Nato sledi najzanimivejši del epa (plošča XI.), v katerem pripoveduje Sit-napištim Izdubarju zgodovino potopa, iz katerega je bil rešen in

¹⁾ VII. plošča manjka skoro cela.

potem postavljen med bogove. Da bo čitatelj seznan, koliko se vjema babilonska pripovedka s svetopisemsko, podamo tu slovensko predstavo po P. Hauptovem tolmačenju babilonskega izvirnika.¹⁾

Predel I.

- v. 8. Sit-napištim je dejal Izdubarju:
 Povedati čem ti, o Izdubar, pripoved svoje rešitve,
 Ino ukrepe bogov ti čem razodeti.
 Súripak mesto, ki, kakor ti znano, leži ob Evfratu.
 To bilo je staro zeló, ko bogove v nji
- v. 13. Je gnalo srcé, da osnujejo pótop, bogovi veliki.
 Bili so: oče njih Anu, njih svètnik, bojevnik Bel,
 Njih prestola nositelj Adàr, njih knez En-nugi.
 Gospod nedosežne modrosti, bog Ea pa sedel je ž njimi.
 In njihove sklepe naznanil je svoj'mu kikiššu.
- „Suripakčan, sin Ubara-Tuta,
 Zapusti hišo, steši si ladijo, pusti . . . življenja,
 Vničiti hočejo seme življenja, obvári živeče
 In spravi seme življenja vseh vrst v nótranjost ladije.
 Ladija, katero iztéši . . . vatlov dolžine nje mera,
 . . . vatlov enako jej bodi v širini in višini;
 . . . v morje, napravi jej krov.“
 Ko sem začul to, dél sem Eí, svoj'mu gospodu:
 „(Ladije stavba), gospod, ki si mi jo ukazal,
 Če bom jo dovršil, (smejali se bodo) visoki in nizki.“
 Ea odprè svoja usta in reče mi, svojemu hlapcu:
 „(Če se ti bodo smejali), reci jim táko: (Vsak), kdor proti meni greší . . .
- v. 39. Ti pa nimaš zapirati (vrat),
 (Pride že) čas, ko pošljem ti vest.
 (Tedaj) stopi skoz ladije vrata in spravi V njo svoje žito, ves svoj imetek in blago, Svojo (rodbino), svoje hlapce in dek-le (in) sorodnike.
 (Živali) poljá, divjačino pólja, vse kar . . .
 Ti pošljem, da (vse tvoja) vrata ohranijo.“

Predel II.

- v. 6. Peti dan sem določil (?) njeno obliko.
 Vzignil sem jo na šest (nadstropij?) ter jo razdelil na sedem,
 Notranjščino njeno razdelil sem na devet.
 Videl sem špranje in zamašil luknje¹⁾;
 v. 11. Razlil sem šest šarov²⁾ asfalta čez njeno zunanost,
 Razlil sem tri šare nafte čez njeno notranjost.
- v. 25. (Vse, kar sem imel) spravil sem skupaj;
 Vse, kar imel sem srebrá, sem spravil vkupe;
 Vse, kar (imel) sem zlatá, sem spravil vkupe;
 Vse, kar imel sem živega semena (sem spravil vkupe).
 Vse to sem spravil gori v ladijo, vso moško in žensko družino,
 Živalim poljá, divjačini pólja, sorodnikom tudi vsem sem dal vstopiti.
 Ko solnce dovedlo je čas določeni,
 Dé neki glas (?): „Zvečer bo nebó pogin deževalo,
 Stopi v ladijo in zápri si vrata!“
 Določeni čas (ko) je prišel,
 Govoril je glas (?): „Zvečer bo nebó pogin deževalo.“
 Z grozo sem čakal zahod (tisti) dan,
 Dan, ki bil je za vkrcanje (odmenjen), bal sem se.
 Stopim v ladijo ino zapahnem (za sábo) si vrata,
 Ladijo da bi zaklenil. Buzurkurgalu, krmarju
 Izročil sem stavbo veliko in njeno vozivo.
- v. 40. Zdaj se dvignejo Mu-šeri-ina-namári
 Od nebesnega dna, črni oblaki,
 Sredi katerih Ramân dá treskati gromu,
 Med tem ko Nebo in Šerru si gresta nasproti,
 Nosilci prestola pa stopajo čez goro ino čez plan.
 Viharje (?) odklene mogočni bog kuge,
 Adar pa v enomer dava vzkipeči prekopom (?).
 Anunakí (brezdna bogovi) dovažajo s sabo povodenj,
 In zemlji dadó se tresti z njihovo močjo,
 Ramâna valovje se dviga do neba:
 Svetloba vsa zapade (teminam).

¹⁾ Eb. Schrader. Keilinschriften und das Alte Testament, II. Aufl. str. 60—65.

¹⁾ Tako prestavlja te pokvarjene vrste J. Halévy, Recherches bibliques, Tome I. Paris 1895, str. 136.

²⁾ Šar (sar) je najvišje babilonsko osnovno število (3600) in mera.

Predel III.

- v. 3. . . . jih vodijo v boj zoper ljudi,
 Brat ne vidi več svojega brata, ljudje se
 ne brigajo več drug za drugega.
 V nebesih boje se bogovi potopa
 In iščejo zavetja, se vspenjajo k nebu boga
 Anu.
 Ko psi na svojem ležišču počepajo bogovi
 ob omrežju nebá.
 Ištar ječí ko porodnica . . .
-
- v. 16. Plakali ž njo so bogovi zarad Anunakov¹⁾,
 Vkup so sedeli bogovi plakajoč.
 Ustna so stiskali skupaj . . .
- v. 19. Šest dnij in sedem nočij
 Nadvladujejo veter, povoden, vihar,
 Ob svitu sedmega dné se poleže vihar.
 Povoden, ki boj je bila ko vojska,
 Se je utolažila. Morje je upadlo in piš in
 povoden sta jenjala.
 Jaz sem brodaril skoz morje ječeč,
 Ker stanovanja ljudij so bila premenjena
 v blato.
 Kakor hlodovi plula so trupla okrog.
 Luknjo odprem in ko svetloba posije mi
 v obraz,
 Stresel sem se in se vsedel jokaje,
 Čez moj obraz so tekle mi solze.
 Brodaril sem skozi dežele — zdaj grozno
 morjé,
 Tedaj se prikaže del kopne zemlje 12 mer
 visok.
 Proti deželi Nizir plula je ladija.
 Gora dežele Nizir je obdržala ladijo in je
 ni izpustila več.
-
- . . . ob svitu sedmega dne
- v. 38. Vzamem goloba in ga pustim letati;
 Golob je letal sem ter tje, ker pa mu
- v. 39. Ni bilo počivališča, se je vrnil zopet
- v. 40. Nato vzamem lastavico in jo pustim letati.
 Lastavica je letala sem ter tje, ker pa jej
- v. 41. Ni bilo počivališča, se je vrnila zopet.
- v. 42. Nato vzamem gavrana in ga pustim letati;
- v. 43. Gavran odleti in ker je videl, da je voda
 upadla,
- v. 44. Se je približal, oprezno (?) brodeč skozi
 vodo in se ni več povrnil.
- v. 45. Tedaj izpustim vse na štiri strani (iz la-
 dije), žrtev sem daroval.
- v. 46. Priredil sem oltar na vrhu goré,
- v. 47. Po sedem darilnih posod sem postavil,
- v. 48. Pod nje pa razpoložil sem kalm, cedrov
 les in kadilo.
- v. 49. Bogovi so srkali váse vonjavo, bogovi so
 srkali vase lepodišeč duh.

¹⁾ Anunaki so bogovi podzemeljskega vodovja.

- v. 50. Ko muhe zbirali so se bogovi nad žrtvu-
 jočim.

Predel IV.

- v. 6. Ko bog Bel nato se približa ter
 Ladijo zagleda, zavzame se,
 In jeze navda se zoper bogove ino Igige :
 „Ktera duša tu je utekla? Človek noben
 ne sme ostati živ pri tem poginu.“
-
- v. 12. Zdaj odpre Ea svoja usta in dé bojevniku
 Belu:
 „Ti si bojevni vodja bogov ;
 Zakaj pa, zakaj si tako nepremišljeno
 ravnal in potop provzročil?
 Pusti, da pade na grešnika greh, na zlo-
 činca daj pasti zločin.
 Daj se izprositi, da ne bo pokončan, bodi
 milostljiv, da ne . . .
 Ne da bi priredil potop, privró naj levi
 in ljudi naj zmanjšajo;
 Ne da bi napravil potop, pride naj lakota
 in deželo (opustoši);
 Ne da bi priredil potop, pride naj bog
 kuge in ljudstvo naj zmanjša!
 Nisem (mu) razodel sklepa visokih bogov,
- v. 22. Sen (samó) sem poslal Adrahasu¹⁾, in
 umel je ukrep velikih bogov.“
 Tedaj se Bel spameti, gre gori v ladijo,
 Me prime za roko in me vzdigne navzgor,
 Vzdigne navzgor tudi mi ženo in dene
 nje roko v mojo,
 Obrne se k nama, stopi med naju in bla-
 goslovi obá:
 „Doslej je bil Sit-napištim človek,
 Zdaj pa naj bodeta Sit-napištim in so-
 proga njegova skupno k bogovom vzdig-
 njena.
 Stanuje pa naj Sit-napištim daleč ob ustju
 rek!“ —
 Nato me vzemó in me v daljavo, ob
 ustje rek prelože.

Če primerjamo navedeno babilonsko pri-
 povedko o potopu s svetopisemsko, vidimo na
 prvi pogled, da se vjemata v glavnih stvareh:

1. Glavna oseba babilonskega epa Hasi-
 sadra s pridevkom Sít-napištim se riše kot po-
 božen in pravičen mož, ki božja povelja rado-
 voljno izpolnjuje, ki se zaradi svoje pravičnosti
 reši potopa in pride v nebesa. Že ime Hasis-

¹⁾ Babilonski Noe ima dve imeni: Sit-napištim
 t. j. „klica življenja“ in Adrahasis t. j. „zeló moder“
 ali kakor drugi razlagajo „moder in bogaboječ“. Iz
 Adra-hasis je napravil Berós po metatezi svojega Ksi-
 sutra, Ἐλισουδρος. Kakor Eb. Schrader uči, se čita več
 idejogramov v akadskem naopak, n. pr. zu-ab — ab-zu
 (ocean). Zmisel v. 22. je ta-le: Bog je dal Adrahasu,
 babilonskemu Noetu, zarad njegove pobožnosti dar, da
 je razlagal sanje. Hudobnež bi ne znal razlagati poslanih
 mu sanj.

adra, bolje rečeno Adra-hasis, znači „modrega in bogaboječega“, kakoršen je bil očak Noe, „pravičen in popoln mož v svojem rodu, ki je hodil z Bogom“ (I. Mojz. VI., 9). Tudi Hasisadrin priimek Sit-napištim, t. j. klíca življenja bi nas spominjala očaka Noeta, ki je ohranil pogina vse živeče stvari ter sam bil kot drugi Adam „kal življenja“ vsem svojim potomcem. Žal, da se ni v čitanju ni v razlagi tega Hasisadrinega priimka ne vjemajo vsi strokovnjaki.¹⁾

2. V obeh poročilih je potop ne samo izreden priroden dogodek, ampak tudi kazen

božja pregrešnim ljudem. Razložek je le ta, da je bil svetopisemski potop vesoljen gledé na človeštvo, „ker je bilo vse meso popačilo svojo pot na zemlji“ (I. Moj. VI., 12), babilonski pa krajeven, namenjen samo mestu Suri-paku in obližju.

3. Božji sklep pokončati ljudi z vodami se omenja v I. Mojz. VI., 13, 17 in ravno tako tudi v babilonski pripovedki (pr. I., 13 sqq.).

4. Bog ukaže Noetu iztesati ladijo po obrazcu in merah, katere mu je prej razodel, taisto ukazuje bog Ea Hasisadri. Škoda, da je babilonska plošča pokvarjena ravno na onem mestu,

Plov na reki Sv. Lorenca.

kjer govori o merah ladije. J. Smith je sicer čital ondi neke številke tičóče se širokosti (600 vatlov dolgosti in visokosti 60 vatlov) Hasisadrine ladije, ali dandanes po besedah Eberharda Schraderja, ki je izvirnik z različnimi njegovimi razlagami primerjal, ni mogoče številke določiti. Pač pa je gotovo, da je babilonski ep govoril o notranji razdelitvi ladije na več nadstropij in predelov. (Glej predel II., 6 sqq.)

¹⁾ Haupt in Schrader pišeta *Šamaš-napištim*, to je solnce življenja, nekateri celó *Pir-napištim*. Vzrok temu je zmedena pisava klinopiscev.

5. Babilonski in hebrejski pisec omenjata z istimi besedami, kako je Noe, oziroma Hasisadra, na povelje božje zamazal ladijo s smolo znotraj in zunaj. Celo isto značilo za smolo rabita oba: babilonski kupru (asfalt), hebrejski kôfer. (Glej predel II., 11.)

6. Babilonska pesem popisuje ravno tako skrbno kakor sv. pismo prebivalce, ki so se v ladijo zatekli, in živež, katerega so seboj vzeli za hrano. „Pojdeš v ladijo — tako je govoril Bog Noetu — ti in tvoji sinovi, in tvoja žena in žene tvojih sinov s teboj. In od vseh živalij, kar jih je, vzemi v ladijo po dvoje.“

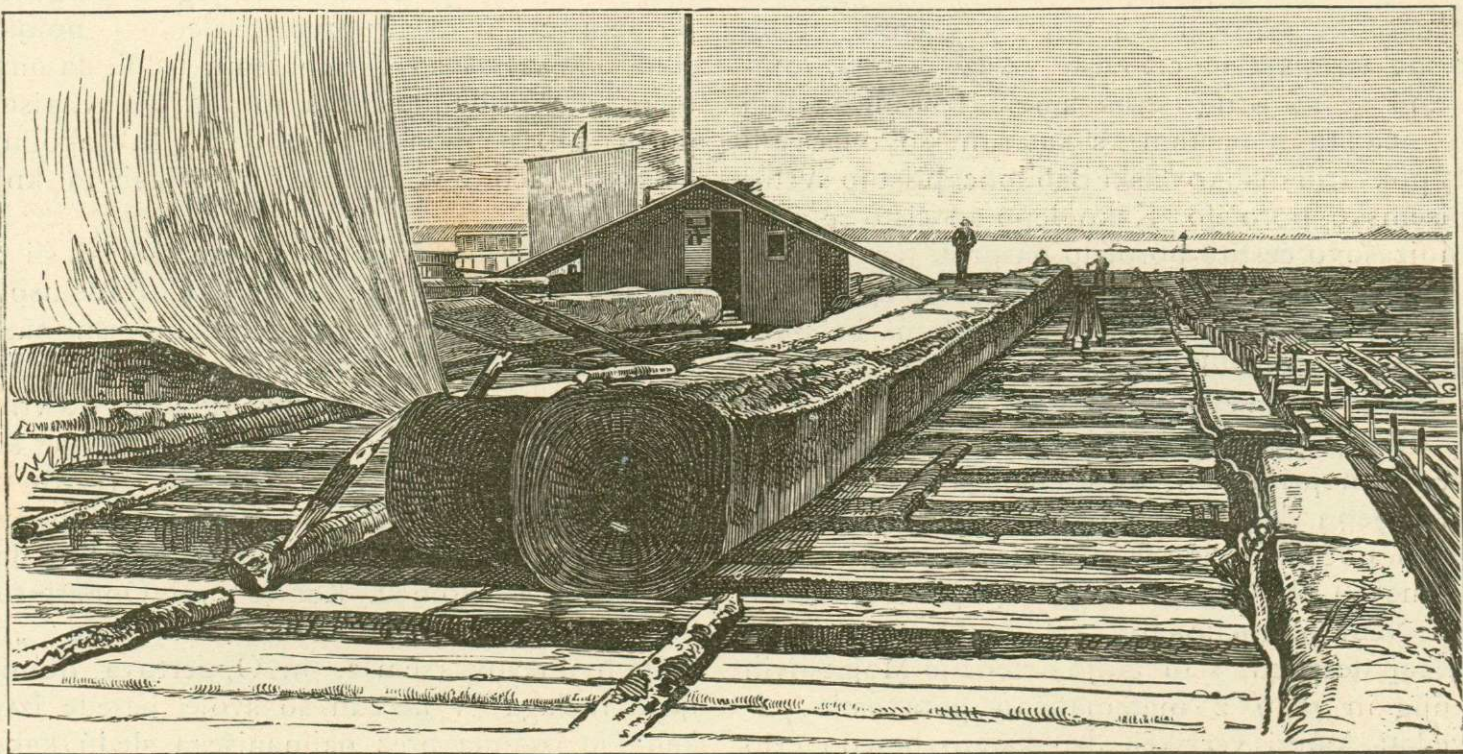
(I. Mojz. VI., 18, 19.) Babilonski vir se od Mojzesovega razločuje v tem, da stavlja v rešilno ladijo ne samo Hasisadro in njegovo družino, marveč tudi njegove hlapce in dekle in vse sorodnike. Tudi različne živali je hranila Hasisadrina ladija (predel I., 42—44).

7. Noe je 120 let opominjal ljudi, naj se spokoré, a oni so, ne zmeneč se za to, jedli, pili, ženili se in rajali do dné, ko je Noe šel v ladijo. Taisto lahkomiselnost in nevero ljudij znači babilonska pesem, ko dá Hasisadri govoriti nasproti bogu tako-le: „Če ladijo dovršim, smejali se bodo visoki in nizki.“ Da je tudi Hasisadra kakor Noe opominjal ljudi in jim v imenu boga prerokoval kazen božjo, kažejo besede boga Ee, katere je nato Hasisadri odgovoril:

„Če se ti bodo smejali, reci jim tako : Vsak, kdor proti meni greši . . .“

8. Kar se tiče začetka in nadaljnega razvoja potopa in njegovih žalostnih nasledkov, se zopet vjemata Babilonec in Hebrejec. Sveto pismo piše, da so se predrli vsi studenci globokega brezdnja in odprle zatvornice neba, da so se vode grozno razlile in napolnile vse na površini zemlje, da je Bog pokončal vse stvari, ptice, zverino in vso laznino in vse ljudi. (I. Mojz. VII.) Taisto hoče izraziti babilonska epična pesem, ko grozno dramo potopa s fantastičnimi in mitološkimi barvami. (Primeri predel II., v. 40 sqq.)

Gledé na konec vseh grešnih ljudij, gledé na ptice, katere je Noe-Hasisadra izpustil iz

Plov na reki Sv. Lorenca.

ladije (namreč vrana in goloba), nadalje gledé na zahvalno daritev, darovano na gori, na kateri je obvisela ladija, potem gledé na obljubo, da Bog ne bo več pokončal ljudij s potopom in naposled gledé na blagoslov, katerega je rešenim podelil Bog, vjemata se čudovito oba vira. Razločujeta pa se posebnó gledé na čas, kateri je trajal potop. Med tem, ko je po svetem pismu bil Noe v ladiji jedno leto in deset dnij, je babilonske pripovedke potop trajal k večjemu 14 dnij. Kakor pravi predel III., v. 37 do 38, je Hasisadra ob svitu sedmega dné vzel goloba in ga izpustil. Potemtakem babilonski potop že zarad malega trajanja ni bil vesoljen. Čudno se nam zdi, da ima v pripovedi obeh potopov sedmica imenitno in pogosto ulogo. Najbrž zato, ker so že tedaj imeli teden s sed-

mimi dnevi in je bila ta številka Babiloncem in Judom sveta.

9. Kar se tiče gore, na kateri je obstala ladija, se obe pripovedki na videz razločujeta, a dasta se na zadnje vendar-le poravnati. Mojzes piše, da je obstala Noetova ladija „na armenskih gorah“, ali kakor ima hebrejski izvirnik „na gorah Ararat“, klinopisni vir pa stavlja ladijo na goro „dežele Nizir“. Ta dežela leži na severno-vzhodni strani Babilonije v takozvani pokrajini Kutu (Gutium) ali v današnjem Kurdistanu. Ararat ali, kakor ga klinopisni spominiki imenujejo, Urartu, znači v širšem pomenu Armenijo, ker v njeni sredi stolujeta večji in manjši vrh Araratov. Najbrž so svetopisemske „gore Ararat“ kurdiške panoge južne Armenije, s katerimi se dotikajo goré dežele Nizir

ali Kurdistana. Potemtakem bi babilonsko poročilo o potopu določevalo bolj natanko ono goro, kjer je obtičala ladija, Mojzes pa bolj splošno, kažoč na ono gorovje, h kateremu pripada ona gora.

10. H koncu nam je primerjati oba vira gledé na osodo, ki je zadela bogaboječega Noeta-Hasisadro po potopu. Po I. Mojzesovi knjigi IX., 28 je živel Noe po prestanem potopu še 350 let, a po babilonski pripovedki je bil Hasisadra vsprejet v babilonski paradiž med bogove. Najbrž je babilonski narodni pesnik zamenjal Hasisadro z očakom Henohom, ki je bil zarad svoje pobožnosti, kakor sv. pismo piše, vzet od Boga od tega sveta in čegar spomin je še dolgo časa živel med narodi, po potopu živčimi.

Če se na jedni strani po pravici čudimo, da se obe poročili o potopu v glavnih točkah tesno strinjata in celó iste izraze rabita, moramo se na drugi strani smejeti pisani navlaki in neužitnim bajkam, s katerimi so onečastili in pokvarili malikovalski Babilonci pristno svetopisemsko poročilo. Kako lepo in čisto se glasi Mojzesovo čestito poročilo nasproti tem le zmedenim bajkam, n. pr. o nespametnosti boga Bela, ki je potop provzročil, o prepirih na babilonskem Olimpu, o Hasisadri, ki je sicer nekaj polbog, a vendar le pokveka svetopisemskega Noeta itd! In kaj porečeš tem-le smešnim homerskim primeram, ki se nahajajo v babilonskem epu, kakor: „Ko psi (!) na svojem ležišču počepajo bogovi ob omrežju neba“; „ko muhe (!) zbirali so se bogovi nad žrtvujočim“?

Nemški racijonalisti, ki tako trdovratno nekaj desetletij sem tajijo avtencijo Mojzesovih knjig in vedó z matematično gotovostjo povedati, kateri verzikel, da, katero besedo celó je spisal Elohist, Jehovist, in ne vem še kateri svetopisemski slepar, morajo z ozirom na navedene klinopisne pripovedke vendar le obmolkniti. Po njih nezmotljivih mislih bi namreč bile sestavljene pripovedi sv. pisma o stvarjenju in potopu najmanj od treh pisateljev, katerih prvi je pisal vse one dele, v katerih se imenuje bog Elohim, drugi one, kjer se nahaja ime Jehova in tretji, živeč za časa babilonske sužnjosti, pa bi bil prvih dveh spise zvaril v današnjo obliko. Ali babilonske paralelne pripovedke obsegajo ob enem dele jehovista in elohista in sicer v organski celoti, torej so bile že dolgo pred Mojzesom samo jedna pripoved. Prvi, ki je učeni svet opozoril na te plodove klinopisnih legend, je bil prof. Gustav Bickell.¹⁾ Čast, komur čast!

Komaj so bili vstali iz grobov stari Asirci in Babilonci, že so hiteli radovedni učenjaki povprašat jih, vedó-li kaj o zmešnjavi jezikov in o babilonskem stolpu. Izmed teh je bil prvi Jurij Smith, ki si je domišljjal, da je našel med klinopisnimi odlomki v Ninivah sled te imenitne dogodbe. Kakor je on čital neko zeló okršeno pločo, so se nekateri ljudje „ustavljali očetu vseh bogov“, mišljenje njih voditeljev je „bilo hudobno“. Izkušali so zgraditi v Babilonu neki „tel“ ali zgradbo podobno holmcu, veter pa jim je razrušil delo in bog „Anu je (bajé) velike in male na nasipu zmešal“, ravno tako tudi njihov „jezik“. J. Smith je sicer odkrito in pošteno izpovedal, da se asirska beseda, katero je on razlagal za „jezik“ (jim je zmešal), ne nahaja na drugih klinopisnih spominikih v tem pomenu. Ali njegovi pregoreči posnemalci in slepi prepisovalci — nomina sunt odiosa — so vkljub temu trdili, da omenjena klinopisna ploča sijajno potrjuje sv. pisma poročilo o babilonski zmešnjavi. In tako nahajaš to raco v vseh starejših knjigah in knjižicah.

Nič bolje se ni godilo tistim, ki so šli za slavnim Oppertom, ki je neki od Rawlinsona l. 1854. v Birs-Nimrudu najdeni klinopisni napis tolmačil tako-le: „ta stolp je zidan od nekega starega kralja, ki pa ni dovršil zgradbe do vrha. Ljudje so ga opustili od dnevov potopa, ker so svoje besede v neredu izrekli.“¹⁾ Ko pa se je sčasoma idejografsko čitanje tega napisa moralo umakniti fonetičnemu, je prišel na dan ves drugačen pomen. Kar je prej Oppert tolmačil: „od dnevov potopa“, je zdaj slulo: „od daljnih dnevov (sèm)“, in Oppertova domišljava razlaga „v neredu so svoje besede izrekli“ je izginila brez najmanjšega sledú kakor sneg pred solncem.

Birs-Nimrud, t. j. stolp Nimrodov vzdigajoč se 46 m na desnem bregu Evfrata blizu današnje vasi Hillah, krije pod svojimi razvalinami še dandanes ono piramido z odstavki, ki je bila, kakor piše Herodot, podnožje Belovemu templu. Kralj Nabuhodonozor je bil to piramido in tempel popravil ter v njenem tretjem odstavku položil svojo klinopisno spomenico, ki slôve tako-le: „Tempel sedmerih svetilk zemlje (planetov), stolp Borsipe, katerega je bil neki prejšnji kralj sezidal (mera mu je 42 vatlov), kateremu pa ni bil vrha nasadil, bil je od daljnih dnij (sèm) razpadel. Niso se mu prav oskrbovali odvodni prekopi za vodo. Dež in grdo vreme sta mu odnesla opeko, opeka njegove strehe se je bila razpočila; kameni

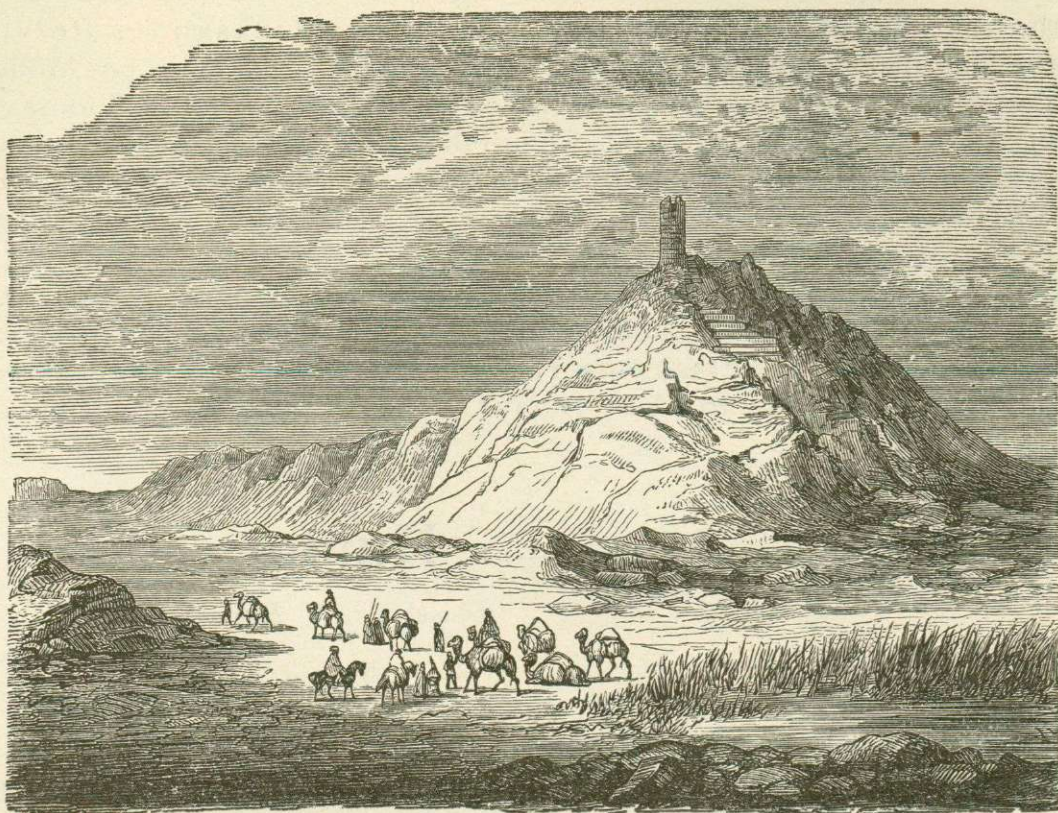
¹⁾ Zeitschrift für kathol. Theologie, Innsbruck 1877, Bd. I., str. 128 sq.

¹⁾ J. Oppert, Études assyriennes. Inscription de Borsippa, relative à la restauration de la Tour de langues par Nabuchodonosor (Journal asiat.). Paris 1857.

zgradbe so bili odneseni v kup podrtin. Popraviti ga mi je navdihnil misel veliki bog Mero-dah . . .“

Ker Nabuhodonosor v tem napisu imenuje Birs-Nimrud „stolp Borsipe“, zato istovetijo dandanes razvaline Birs-Nimrodove s staroslavno Borsipo, zapadnim predmestjem ogromnega Babilona, nekdanjim sedežem babilonske vednosti, posebno pa astronomije. Tu je stal, kakor poroča Nabuhodonozorjev napis, tempel E-zida, posvečen sedmerim planetom in še posebej bogu Nebu. Vrh čveterokotnega podnožja, katerega vogli so bili obrnjeni proti štirim stranem sveta, se je vzdigovala piramida s sedmerimi (Herodot: osmerimi) odstavki, obloženimi z raznobarvnimi posteklenimi opekami; prav na vrhu pa je stoloval tronadstropni Belov tempel. (Herodot, Hist. I., 181.) — Ne daleč od tod ob levem bregu Evfratovem, med razvalinami starega Babilona (dandanes Babil zvanega) leže ostaline drugega slavnega templja E-sagila, ki je bil posvečen najbrž bogu Bel-Merodahu, zavetniku Babilona. Tudi ta stolp s templom (babilonski zikkurat) je imel več odstavkov, skladajočih se v piramido.

Jeden izmed teh dveh templovih stolpov: „Birs-Nimrud“ ali pa Babil je po mnenju večšakov moral biti babilonski stolp sv. pisma. „An die Reste eines dieser Bauwerke, am wahrscheinlichsten eines der beiden zuerst namhaft gemachten, wird sich die Sage vom babylonischen Thurmbau, wie wir sie in der Bibel lesen, geknüpft haben. Welches von beiden aber dabei vornehmlich in Betracht zu nehmen, darüber lässt sich bis jetzt Sicheres nicht ausmachen. Manches, auch die jüdische Tradition (Beresch Rabba 42, 1), spricht für den Borsippatempel. Aber Entscheidendes lässt sich für diese Annahme nichts geltend machen und von der „Zeit der Sintfluth“, seit welcher der Tempel verlassen dagelegen habe (Oppert), ist an der betreffenden Stelle der Inschrift (I., 31) überhaupt nicht die Rede.¹⁾“

Birs Nimrud.

Večina teologov in asirijologov meni, da zavzema Birs-Nimrud mesto babilonskega stolpa, ob katerem se je razbila človeška govorica. Že ime njegovo „stolp Nimrodov“ hrani ono ustno poročilo Judov in Mohamedanov, ki pripisujejo nasilniku Nimrodu glavno ulogo pri zidanju tega stolpa. Vsi potovalci poročajo o močnem vtisku, katerega vzbudi ta velikanska razvalina na prvi pogled. Že na pol poti med Bagdadom in Hillo, v daljavi kakih 12 ur jo je videti. Prišedšemu iz vrat Hille se zdi kot gora, katero misli popotnik doseči v kratkem času; ali z vsakim korakom raste te gore velikost in pomen, dokler je ne dojahaš za kake dve uri in ti je mogoče opazovati jo v vsi njeni veličini.¹⁾ Visok je 46 m, podnožje pa je obsežno 710 m. Na vrhu stoji velik zidan steber 10 m visok. Temelj stolpa ni iz kamnja, ampak iz žgane opeke, lepljene z asfaltom.

Dasi klinopisni spominiki molče o babilonskem stolpu in zmešnjavi jezikov, vendar so Babilonci dobro vedeli za oboje. Beross, skrben pisec „starožitnostij kaldejskih“, nam to izpričuje. Abyden, živeč v Egiptu za časa prvih Ptolomejcev, nam je ohranil Berossovo dotično poročilo v naslednjem posnetku:

„Pripoveduje se, da so prvi ljudje, napihnjeni zaradi svoje moči in postave, začeli v zasmeševanje bogov zidati stolp, čegar vrh bi segal do neba, v onem kraju, kjer je dandanes

¹⁾ Eb. Schrader K. A. T. II. Aufl., str. 123.

¹⁾ Fr. Kaulen, Assyrien und Babylonien, IV. Aufl., str. 83—84.

Babilon. Stolp se je bližal že nebu, ko prevrne moč vetrov, bogovom pomagajoča, celo delo zidarjem čez glavo. Njegove razvaline se, kakor pravijo, še dandanes vidijo pri Babilonu. Bogovi pa so uvêdli med ljudi, ki so bili tedaj jedne govorice, različnost jezikov. Tudi vojska se je vnela med Kronom in Titanom. Kraj pa, kjer so zidali stolp, se zove dandanes Babilon zaradi zmešnjave jezikov; zakaj zmešnjava se imenuje pri Hebrejcih babel." (Berosi Fragmenta pri Müllerju, Fragmenta Historicorum Graecorum, T. II., p. 502 edit. Didot.)

Toisto pričuje drug Berosov epitomator Aleksander Polyhistor (živeč v I. stoletju pred Kr.) pri Müllerju na navedenem mestu.

Tudi babilonski Talmud pozná to poročilo in stavlja dogodek zmešnjave v Borsipo, današnji Birs-Nimrud. V Talmudu namreč citamo: „Na vprašanje, od kod si? je nekdo odgovoril: iz Borsipe (Borsof).“ „Ne govôri tako, pripomni drugi, temveč reci, da si iz Bolsofa, zakaj tamkaj je zmešal Bog ustna (govor) — balal sephat — cele zemlje.“ (Buxtorf, Lexicon talmudicum, col. 313.) (Dalje.)

Humor.

(Spisal dr. V. Korun.)

(Konec.)

Vsaki smešni stvari pa je lastno, da se v nasprotju z vzvišeno stvarjo pokaže v vsej svoji slabotnosti. Pogoj je, da smo se nekaj časa pustili po kaki omami trapiti, ali da smo česa z gotovostjo pričakovali, kar se nakrat izgubi v nič. Vzbujena in takoj zopet prevrjena želja ali nada draži k smehu. Jednak učinek ima naknadna osloboditev iz kakega mučnega in nevarnega položaja. Vsak dovtip nastane na ta način, da se naša pazljivost vzbudi in napne s tem, da se nam zapletek napové, na kar se pa na mah zapletek in razpletek pokažeta nična. Ostro nasprotje torej povzroči čustvo smešnosti. Za vzgled bodi tukaj ta-le mična dogodbica, posneta iz zgoraj omenjene knjige: Pred nekaj leti se je igrala v pariškem gledališču gluma, v kateri je nastopila med drugimi tudi oseba, ki je od začetka igre molčé sedela v nekem kotu odra, ne da bi se kaj vmešavala v dejanje. Gledalci so ugibali, kaj vendar tukaj sedi. Slednjič jo pa neki igralec nagovori, na kar mu drugi igralec pretrga govor, rekoč: „Ne nagovarjajte ga, zakaj on je gluhi.“ Sedaj se je torej zvedel vzrok njene pasivnosti. V tistem trenutku pa se oglasi ona oseba sama in pravi z zeló žalostnim obrazom: „In nem.“ To je vzbudilo burni smeh med gledalci. (Gluma je bila parodija nekega diplomatičnega kongresa, ki se je sešel, da bi uredil tedanje grške razmere. Grški zastopnik je imel sicer pristop k temu kongresu, ni pa smel posegati v obravnavo.)

Da se vzbudé čustva smešnosti, je velikega pomena tudi logično protislovje. To se pokaže ravno pri kontrastu ali nasprotju, kjer dve misli ali dva vtiska zadeneta drug ob drugega, zadnji vtis pa to uniči, kar je prvi učinil. Preprost vzgled nam podaja smešno mesto na-

vedene igre: Igralec gluhi in nem — pa vendar govori. Zlasti igra važno ulogo logično protislovje pri dovtipih, ironiji in sarkazmu, v katerih pojavih mora vsikdar tičati tudi protislovje. Ob vsem tem pa je bistvo vsega smešnega vendar le čustvo, ne logično spoznanje, kar moremo iz tega posneti, da to, kar nam vzbujá smeh, ne vstrpi ponavljanja, prav tako, kakor druga čustva ne, dočim se pa logično spoznanje uri in krepí s ponavljanjem. Dovtip neha biti za nas dovtip, če ga pogosto slišimo, resnica pa ostane vedno resnica, čeprav se nam stokrat pové. Ker pa smešni predmet le tedaj povzroči čustvo smešnosti, ako njegovo smešno stran razumemo, potrebna nam je sevé v ta namen tudi primerna naobrazba duha, kakor je pogoj za kontrastni učinek barv, da je oko v toliko zdravo in razvito, da vsako barvo zase vidi. Znano je, da, čim boljši je dovtip, tem težje ga je i napraviti i razumeti.

Blagodejno zrnce človekoljubja pa zadobi čustvo smešnosti, ako ima za podlago vesoljno ljubezen ali simpatijo, kakor imenujejo modroslovci vsa bitja obsegajočo ljubezen. Če veže namreč smejočega se s predmetom smešnosti ozka prijateljska vez, tedaj nastane novo in posebno čustvo. To se zgodi, če se smejemo nad tem, kar smo prej kdaj sami storili ali rekli; rogamo se tako sami sebi, čeprav tedanje nespametno ravnanje svoje drugače sodimo, kakor pa kdo drugi, ki je je opazoval le od zunaj ali kot nasprotnik. Koga zasmehovati, do kogar imamo simpatijo, je pa prav tako, kakor se sebi samemu rogati. V takem slučaju ima čustvo dvojno stran: jedno, katero nam vzbuja slabost zasmehovanega predmeta, drugo, katero povzroča istega predmeta vrednost. Tako se smejemo detetu, ko opazujemo njegovo najivnost,

nerodnost ali nepotrební strah. Čustvo smešnosti je pa združeno s simpatijo do deteta, ker vemo, da ima njegova narava zdravo jedro, vsled katerega se bo iznebilo sčasoma teh lastnostij. Zato je pa tudi ta smeh različen od onega, ki ga nam napravljajo jednake lastnosti odrastlega človeka, od katerega ni več pričakovati, da bi se jih otresel. Neka srčna vez torej veže smejočega se s predmetom smešnosti, zaradi česar nedostaje takemu smehu one pikrosti, ki je lastna zasmehu. V čustvu smešnosti, imajočem za podlago simpatijo do smešnega predmeta, pa obstoja humor.

Ta pa je lahko več kakor hipno stanje; razvije se namreč tudi tako, da je temelj za svetovno naziranje, torej stalna lastnost kakega človeka, o katerem zato pravimo, da je humorističen, poln humorja, šaljiv. Tako naziranje ima sicer odprto oko za minljive, žalostne, brezumne in disharmonične strani sveta in jih stavi v ostro nasprotje z vsem, kar je vzvišeno in pomenljivo, vendar pa se je v svojem globokem sočutju na vsa živa bitja in v svoji trdni veri na nadčloveško moč, ki vlada v naravi in zgodovini, otreslo vsake pikrosti. Spriznalo se je z izkušnjo, da ima tudi vse vzvišeno svojo mejo, svojo končno stran, in njegov smeh nad malim in končnim ne zabi, da more tudi to biti posoda, v kateri je shranjena draga vsebina. V spravi je torej z minljivostjo vsega vzvišenega in z nepopolnostjo sreče in vé, da se skriva mnogokrat tudi za neznatno in borno zunanostjo dragocen znotranji zaklad.

Prava komična poezija ne sloni samo na zavesti slobode, ampak tudi na humorističnem naziranju življenja. In ravno po takem naziranju se razlikuje od zabavljivega pesništva ali satire, v kateri prevladuje antipatična smer, naperjena proti posamezni osebi ali stvari. Moč, na katero se opirata humorist in komični pesnik, ni njuna lastna oseba v nasprotju s kako drugo, ampak prav s tem, da smešita nizkost in brezumnost, branita resnico in pamet; kar nam torej v vsej ničnosti kažeta, je samo ona stran, ki v smešnem predmetu resnici in pravici nasprotuje, dočim se njegove dobre lastnosti rade pripoznavajo in upoštevajo. Zato če koga, do kogar imamo simpatijo, še toliko smešimo, nazadnje vendar čutimo potrebo pristaviti, da je prav za prav le dober človek; na drugi strani nam pa tudi tisti našega smešenja ne bo v zlo štel, vedoč, da se mu ne posmehujemo iz slabega namena. Neprisiljena zabava v prijateljskem krogu prihaja ravno odtod, da se zaradi medsebojne simpatije družbenikov prosto gibamo v govoru, da torej ni treba, kakor pravimo, paziti na vsako besedo: za-

bavne pušice se brez pomišljanja izpuščajo sedaj na tega, sedaj na onega navzočnika.

Sokrates pravi v Platonovem Simpoziju, da isti mož, ki piše tragedije, more pisati tudi komedije, to je, da je vsak pravi pesnik tudi humorist. Ta Sokratova trditev je v toliko resnična, da znani izrek *poeta nascitur* velja tudi o humoristu: lastnosti, ki delajo koga humorističnega, so prirojene in ne priučene. Ker je, kakor iz našega izvajanja sledí, čustvo podlaga humorju, je humoristu pred vsem treba nežne in vsestransko razvite čustvenosti, v kateri pa mora biti iskrena simpatija do veseljnosti. Vendar rahla čustvenost sama brez primernega protitežja v razumu in pameti lahko privede v mehkužno sentimentalnost in javkajoče svetožalje, lastnosti, ki liki lenoba ovirata vsako pozitivno delovanje. Zato morata biti razum in pamet dovolj močna, da jo vzdržujeta v pravih mejah. Ker je pa humor v mnogih slučajih, zlasti kadar je oprt na dovtype, učinek logičnih nasprotij, potrebna je humoristu tudi duhovitost; ker logična nasprotja na mah, brez dolgega pomišljanja najti — ravno v naknadnosti je velik del njihovega učinka — more le duhoviti človek.

Kakor pesnike, tako nahajamo tudi humoriste v vseh slojih človeške družbe, med omikanci in neomikanci. Vendar pa je onim in tem neke naobrazbe treba, da pridejo do priznane veljave. Pesnik brez širšega obzorja, ki bi ga povzdigalo nad ljudsko množico, je v najugodnejšem slučaju le naroden pesnik, istotako ostane humor preprostega človeka le samorasla šaljivost. Na drugi strani pa velika učenost navadno ni lastnost niti pravega pesnika niti humorista. Razlagamo si to dejstvo pač tako, da pri učenjakih često razum preveč prevladuje čustvenost. Iz neprimerne prevlade razuma nad čustvenostjo izvira tudi ona razvpita učenjaška suhoparnost; kajti razum sicer sveti, greje pa le srce.

Da bi pa popolnoma pritrdili omenjeni modrijanovi trditvi, brani nam izkušnja. Zgodovina svetovne književnosti nam sicer našteva lepo število odličnih pesnikov, vendar med njimi le malo znamenitih humoristov. Slavnoznani so Aristofanes in Shakespeare ter pisatelj romana *Don Quixote*, Cervantes. Med slovenskimi književniki se pa odlikujeta po humorju Erjavec in Levstik.

Bodi pa humorist pisatelj ali ne, imej več ali manj zdravega humorja, nikomur ni tako lahko zase pridobiti srca človeška kakor njemu. Vsaki družbi je dobro došel, vsake ljubljene; zakaj duhoviti pogovori o različnih strokah človeškega znanja so sicer prijetno budilo in razvedrilo duha, vendar na višek privêdejo veselost vedno le pomenki, zasoljeni s humorjem.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige družbe sv. Mohorja za 1. 1897.

Vsakega zavednega Slovenca mora v srcu veseliti napredek v družbenih knjigah, ki se nam kaže od leta do leta. Knjige izhajajo nekaj let sèm po vsebini in obliki tako dovršene, da ima kritika lahko delo; k večjemu le vspodbuja. Celó novih potov ne more lahko kazati, ker so knjige pripravne za razne stanove in sloje našega naroda, kakor za gospodo, tako še posebej za kmeta.

Letos je izšlo šestero knjig. Kar je posebno hvalevredno, je to, da je povestni leposlovni del s povestjo „Boj za pravico“ zastopan prav častno.

1. *Zgodbe sv. pisma. Slovincem priredil in razložil dr. Frančišek Lampe 4. sn. 4°. Str. 353 do 480.* Ta snopič nam kaže zadnjo dobo Sodikov in potem vso Davidovo zgodovino. Naposled podaje 10 prvih psalmov, iz česar sklepamo, da nam 5. snopič prinese še druge psalme. Knjiga ima mnogo lepih podob, ki jo delajo prijetno. — Zaradi zveze, v kateri je knjiga z našim uredništvom, je ne ocenjamo natančneje, ampak le želimo, da bi Slovenci ta snopič kakor druge skrbno hranili in pridno brali.

2. Zaradi zanimanja, katero imamo za leposlovno knjigo, ocenjamo takoj na tem mestu letošnjo večjo povest:

Boj za pravico. Povest. Spisal Fr. J. Milovršnik. „Slovenskih Večernic“ 50. zvezek. 8°. Strani 192 Povest dela čast petdesetletnici — ako smemo tako reči — naših Večernic. Povest ustreza umetnostno in нравno svojemu namenu. Naslov se vjema z vsebino. Vse dejanje je res boj za pravico in sicer obeh zakonskih: pismonoše Janeza in njegove žene Roze s krutim posestnikom in odiralcem Grčarjem. Dolgo časa ju Grčar, ki je dosegel z zvijačo tudi župansko čast, zatira; niti goljufija, niti tatvina mu ni preslaba, da pahne oba v najhujšo nesrečo, zapor; skoro hočejo oba obsoditi v ječo zaradi velike tatvine: toda naposled se le pokaže, da je Grčar hudo delec, a oba zakonska sta nedolžna. Zopet dobi Roza svoje očetovsko imetje, katero je bil ugrabil Grčar, Grčarja pa zadene dobro zaslužena kazen, desetletna ječa.

Povesti se vidi vseskozi, da ni pisana „tje v en dan“, marveč je globoko in umno premišljena. Tvarina ni nikako igranje z izmišljenimi dogodki, marveč dogodki so dobro utemeljeni. Tudi značaji so narisani dosledno. Grčar je pač nekaka izjema med našim ljudstvom, toda žal, da so take izjeme čim dalje pogostnejše, odkar izgublja pri našem narodu svojo moč vera, a jo pridobiva denar in

brezobzirno postopanje nekaternikov. Pisatelj je dobro poučen o vseh razmerah, v katerih se gibljejo njegovi junaki. Ob jednom pa je pojasnil vsako stvar tako, da je umevna preprostemu bralcu. Trdna нравnost in vernost, ljubezen do kreposti preveva ves umotvor. V celoti in večini je tudi oblika dobra in prijetna. Omeniti bi utegnili, da bi se bila karakteristika v pogovorih dala še določneje izvesti in jezik bi se bil dal očistiti takega nemčevanja, kakoršno je v besedah: dopadati, doprinesi hudobijo, podati se (sich begeben), začudjeno (verwundert). A v obče moramo le častitati odboru, da je pridobil vrlo moč za družbo in naše slovstvo. Da bi nam še mnogo napisal gospod Milovršnik!

Sv.

Iz luči in teme. Zložil E. Gangl. Tiskal in založil Rudolf Milic 8°. Str. 102. Cena elegantno vezanemu izvodu 1 gld. — Lična knjižica je pred mano. V njej so zbrani udje razmetanega poeta; zbrani so, rekli bi, koščki srca, in ti združeni v jedno celoto nam slikajo jasno očeta teh duševnih otročičev, določno njegovo srce in tudi njegovo mišljenje. Lahko rečemo: „Kdor pozna le-te, pozna mu glavo in srce.“

Kake glave, kakih nazorov je pesnik Gangl? V uvodni pesmi nam odgovarja:

Kakor cvet spomladi se razvija,
V duši se razvijaj poezija,
Poezija sveta — kakor Ti!

Ko je napisal to pesem na čelo svoji zbirki, priznal je javno, da ni učenec tistih estetikov, ki tudi v umetnost uvajajo sicer sam zase resnični modroslovski rek: Kar je, kar biva, to je lepo in dobro. Vsled tega imenujejo in imajo grde, нравnemu redu nasprotujoče umotvore lepimi. — (Cf Krug, Aesthetik § 8, Kant, Kritik der aesthetischen Urtheilskraft.) Torej teh in takih estetikov učenec Gangl ni! In to mora vsak z versko-nravnega in vzgojeslovnega stališča odobravati in hvaliti. To je priznal celó znani neznanec, kritik C. G., kateri z nekakim ironičnim nasmihanjem hvali moralnost Ganglovih pesmij. Pravi: Najprimernejše darilce so dobro odgojenim devojkam! Ergo!?

Pesmij Gangl ni kar nič urejal po vsebini. Lahko bi jih bil zbral v razne skupine ljubavnih, planinskih, vinskih etc. pesmij. Toda tega ni storil. Prav je tako. Njegove pesmi so podoba življenja. Danes sedimo ob čaši zlatega vina, jutri premišlja človek nesrečo, ki ga preganja in lovi; danes se meni s pisano cvetko, jutri zahrepeni po vzorni mladenki; danes se zgraža nad stradanjem in bedo, jutri se čudi bogastvu in razkošju; danes je doma ves srečen na domačem vrtu, jutri že pozdravlja

svojce iz ptujine; danes je Gangl modrijan, jutri sanjav mladenič. Prav zato so nekatere pesmice najivno ljubeznive, druge so globlje, a vendar umljive za vsakogar.

Kar se tiče slovila, moramo priznati, da so pesmi gladke, opiljene; jezik je čist. Da bi ocenjali vsako pesem zase, ter pretehtali njeno vrednost in izvirnost, za to ni tukaj mesta. Da je kaka misel že opeta, da kak stih spominja na narodno pesem: „rasti, rasti rožica“, in „rasti, rasti rožmarin“, ali na kako umetno pesem: Preš.: „Ki ljubezen jih rodi“, Gangl: „Ljubezen vroča jih rodi“, to so malenkostne drobtine in lahko vprašamo: „Quid novi sub sole?“

Izpregovoriti se mi pa zdi potrebno o dveh pesmih: „V drevoredu“ str. 86, in „Grajska hči“, stran 44, in sicer o prvi zato, ker je res nekaj prav izvirnega, o drugi pa zato, ker je premalo izvirna.

„Grajsko hči“ bi bilo bolje izpustiti nego sprejeti med zbrane pesmi. Preveč spominja na „Knezovega zeta“. Snov je tako opeta in premeta o nesrečni ljubezni, ki se mora končati s samomorom, da ne dela pesniku nič kaj časti. Res je, da je zakrita v pesmi istina: le tisti zakoni so srečni, katere sklepa prava, iskrena ljubezen; vsaka druga prisiljena zveza je le jarem, veriga, nesreča. Vendar je kljub temu ni odobravati, zakaj mladina ne misli tako globoko. Všeč ji je le trmoglavost grajske hčeri: Rajši poginem, kot odneham

„V drevoredu“ — kratka pesmica. Ali dobro nam slika moderno življenje, kovarstvo, hlimbo, nadutost, poltnost, bogastvo, beraštvo — vse, cela slika nam kar oživi v duši. Toda ta slika nas ne vleče, ta slika je tako zaokrožena, da tožnim srcem vzdihnemo s pesnikom vred nad takim prevratom

družabnega, naravnega in nramnega reda. To je čisto drug smoter, drug uspeh, kakor ga dosegajo sedanji saprofil, ki pišejo le zato, da so interesantni, novi, da šegačejo ušesa, da jih bere mladina, ki bi v dobi kipečega življenja vrgla najrajša brzdo od sebe ter se drvila tje, kamor jo vleče slast in strast. Tem pač velja Herderjeva kritika o takih pisateljih: „Wenn dies nicht Entweihung des Edelsten der Menschheit, der Künste, der Gaben, des Gefühles, der Vernunft heisst, so kenne ich keine.“ (Kalligone, 3, 14.)

To bi bila odkritosrčna beseda o Ganglovi zbirki. Priporočamo jo z lahkim srcem slovenskemu občinstvu, pesniku pa kličemo: Vstrajno naprej! Nulla dies sine linea! F. S. Finžgar.

„**Naš dom.**“ Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti itd. II. zvezek. „Zadnji grof celjski“ in „Iskalci biserov na otoku sv. Duha“. V Celji, 1897. Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar. 8°. Str. 120. Cena 25 kr., po pošti 26 kr.

— „Naš Dom“ je namerjal izprva izhajati kot časopis, a sedaj je samo zbirka manjših spisov. Prvi spis: „Zadnji grof celjski“ nam v lahki pripovestni obliki slika poslednjo dobo zadnjega celjskega grofa Ulrika. Dobro riše njegov značaj, namene, rodbino, njegovo tragiško smrt. — Spis je prav dober. Še boljše bi pa bilo, ko bi se bila izbrala čisto zgodovinska oblika, ker neveščni bralec ne vé, pri čem je: ali bere golo zgodovino ali tudi kaj izmišljenega zraven. — Drugi spis je povest: „Iskalci biserov na otoku sv. Duha.“ (Ruski spisal Emilij Mušik, preložil Krutogorski.) Povest je jako mična, pač pa tudi fantastična: nenavadni ljudje, nenavaden kraj, nenavadno delo — prekrasno za živo domišljijo! — Jezikovna oblika v knjižici je večinoma pravilna.

Razne stvari.

Kopitarja in Vuka Karadžića

pozemski ostanki so se prepeljali v slovensko in srbsko domovino dné 12. vinotoka. Ker so vsi slovenski listi natančno poročali o naši slovenski slavnosti, katero je priredila in priskrbela „Slovenska Matica“, in ker nam je tesno za prostor, sedaj ta časten dogodek samo omenjamo, želeč, da bi mogli kakor Kopitarja tako i Vuka v bodočem letniku poslaviti s primernim spisom in pravo sliko.

„Kovač in smrt.“

Gosp. Fr. Göstl nam je poslal to-le poročilo:

Pri mojem dedu je služila dolgo vrsto let za kuharico dekla, doma iz šmartinske župnije pri Kranju. Ker se je bila že postarala, dobila je od

deda, ki je v njej čislal vzornega in zvestega posla, v njegovi drugi hiši, poleg katere je bil velik vrt, sobico, ter uživala i nadalje popolno oskrbljevanje, zato pa je pazila in pomagala pri oskrbi vrta ter bučelnjaka v njem. Stanovali smo v isti hiši. Nam otrokom je bila „teta Mica“ vse na svetu. Ob lepem vremenu smo bili na vrtu pod njenim zaščitjem, ob grdem smo se zbirali v njeni sobici. Pripovedovala nam je tudi rada mnoge lepe pripovedke, in naj so se še tolikokrat ponavljale, nam bi nikdar ne zadostila. Dobro se jih še spominjam, z veseljem si kličem v spomin srečne ure, katere sem preživel pri dobri, sedaj že davno mrtvi starki.

O kovaču in smrti nam je pravila:

Ko je Kristus s sv. Petrom potoval po zemlji, prenočil je nekoč pri kovaču, ki je bil vedno

vesel in dobre volje. Postregel je svojima gostoma, kolikor mu je le bilo mogoče, in v zahvalo za to mu reče Kristus ob slovesu, da naj si izprosi kako milost. Kovač ni hotel ničesar, češ da ne ve, česa bi si želel, a slednjič se je le udal pri-govarjanju sv. Petra in rekel: Ako mi hočeta že res podariti kako milost, potem bi vaju prosil za to, da moja tepka tu pred kovačnico vsakogar, ki nanjo spleza, prime ter ne izpusti preje, predno jaz tega ne dovolim. Veselim se namreč vsako leto na njen sad, pa vselej so, še predno je do-zorel, prišli tatovi in mi vsega pobrali. — Izve-ličar se je nasmehnil tej čudni želji in potnika sta odšla. Drugo noč prebudi kovača silno vpitje in klicanje na pomoč. Prestrašen vstane in gre pred hišo, kar zapazi, da se ni primerila druga nesreča, kakor da čepi nekdo na tepki ter se dere na vse grlo. Kovač se vzradosti, da sta mu pot-nika ustregla, steče v hišo po šibo in tata naj-preje v kazen pretepe, nato pa, ko mu je slo-vesno zatrdil, da nikdar več ne pride krast, do-voli mu iti s tepke. Odslej kovač nikdar ni po-grešal ni jedne hruške. Živel je še dolgo let, po-staral se, a bil še vedno čvrst in vesel. Kar pride nekoč bela žena k njemu in mu veli, naj gré ž njo. „Kdo pa si, in kam pojdeva?“ jo vpraša kovač. „Jaz sem smrt“, mu odgovori, „in te popeljem v večnost.“ „Če že ni drugače“, pravi kovač, „naj bo v božjem imenu. Ali za jedno dobroto te še prosim na svetu. Glej, hruške z moje tepke so mi šle vedno tako v slast, da bi jih rad še je-denkrat jedel, predno umrjem. Ravno kar so do-zorele, a jaz sem že prestar, da bi mogel sple-zati na drevo ter jih obrati. Bodi tako prijazna in stori mi to uslugo.“ — Smrt mu je uslišala prošnjo in splezala na drevo. Ali ojoj, veje se je opri-mejo ter je ne spusté več na zemljo. Kovač se ji je pa smejal ter se ni zmenil za njene prošnje in njeno rotnje. Tri dni in tri noči jo je imel uklenjeno na drevesu, in ves ta čas ni noben človek mogel umreti na svetu. Bolniki, ki so kli-cali smrt v odrešenje, so zdihovali v svojih bole-činah zastonj. Tudi nobena žival ni mogla pogi-niti, naj so jo še tako mučili pri klanju in po-bijanju. Zavladala je že stiska in nadloga po svetu. Tedaj pa je kovač slednjič vendar-le smrt oprostil, ko mu je poprej obljubila, da ne pride ponj, predno si je ne bi sam priklical. In zato tudi ne vem, ali je še živ ali ne.

V tej obliki nam je pripovedovala „teta Mica“. Ker dobro poznam ceno in veljavo folkloristike, navedel sem skrbno, kakor se je spominjam, ne pripuščajoč sam sebi nikake svobode.

Narodna pesem iz kranjskogorske doline.

(Zapisal Fr. Pečar.)

I. Ardêcka.

Ardêcka pa na kónj s'dí
'n sáblca ob sêb malí.
Alija laja lê, Alija laja lê.

Na Vášć'm s' že pôkaja,
Na Kranjšć'm mamce jokaja.
Alija laja lê, Alija laja lê.

V Majlando je káj krví,
Dà gôně mlinšće kámne trí.
Alija laja lê, Alija laja lê.

Ardêcka j' že scágava,
Pà v'nd'r bô pr'magava.
Alija laja lê, Alija laja lê.

Ardêcka j' že àn star môž,
Pá v'nd'r rájža skoz 'n skoz.
Alija laja lê, Alija laja lê.

II. Drobne.

P'ma na T'ról,	M'j pób'č je lép
Pa bôm piva razól,	Kák'r nageljnav cvét,
Pa bôm vidva m'skat,	Pa š' lépšě b' biv,
K'j m'j pób'č saldát.	K'b' vinca nà piv.

Bárce nam bvagú n'sēja,
Vino, žganje ljúbě vsák,
Že kafě b'račě pjěja,
Kmàv b' vrgvo to m' znák.

„Stára šéma tiho bódě,
Držě jěz'k za zabmí,
Al pa t' j'máv bo zlodě“,
Tak mvadína gavarí.

Ni ga v'č maža b'séde,
K'b z účjo ga j'skàv,
Mésto mož sa bóre zmede,
Nóčja védtě, kój j' práv.

Ženscé náše n'č na znája
Tih'e, sramažljive bítě,
Vsè z j'zíkam abravnája,
Zlódja znája ž nj'm kratitě.

O, dàb ràstu krampér,
Dàb ga jedu pastér,
Dáb' žvižgav 'n pev,
Da biv zmeram v'sev.

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

Mably je vzrastel ob teh trditvah. V vseh svojih spisih je že preje napadal samosilstvo in se bojeval proti tedanji uredbi francoske države. V svojih „Dvomi“ je pa šel še globlje in je raziskoval korenino vsem družabnim neredom. Prišel je v tem raziskovanju do zaključkov, ki so mu jih v svojih utopijah načrtali Mor, Campanella in Morelly, do komunizma:

Zasebno lastninsko pravo nikakor ni potrebno, da se ohrani družba. To nam pričata Šparta in paragvajska jezuitska država. Zasebna last je celo škodljiva človeštvu, je prav za prav korenina vsemu slabemu. Ni sicer res, da bi z odpravo zasebne lasti potihnile vse človeške slabosti in strasti, toda večina pregreh bi se odpravila. Nikakor pa ne kaže te lasti takoj odpravljati, ker je preveč ukoreninjena. Ljudje še niso pripravljeni, da bi mogli uživati popolno enakost in skupnost vsega pozemskega blaga. Komunizem se more le po malem uvesti. Najprej se mora določiti nov zemljiški zakon, ki naj postavi mejo, nad katero ne sme nobeden imeti posestva. Dedno pravo se mora omejiti; posestvo ne sme prehajati iz rodbine v rodbino. Kupčijstvo se mora prepovedati in denar odpraviti. Poleg tega mora država skrbeti, da se vrne v človeško družbo preprostejše življenje, da se po malem odpravi vsaka razkošnost in nasladnost.

Najlepši vzgled, kako naj se vlada, so nam tista stara poganska mesta, ki so imela ljudovlado. Katoliška vera je vzvišena in mnogo pomaga državi v boju za red. Ateizem se v državi ne sme trpeti. Doslej sta si modroslovje in vera v marsičem nasprotni, toda za trdno se je nadejati, da se ti dve duševni sili složita.

Mably se sme imenovati eden izmed najrazumnejših komunistov. Malenkostnega ga pa kaže njegovo iztikanje po starih poganskih ljudovladah. O njem velja — *toujours perdrix* — na vsaki strani njegovega dela „Šparta“. Mož je pa temeljito prezrl, da je bil osnovan špartanski komunizem v zvezi s suženjstvom kot potrebnim pogojem.

Za Mablyjem imenujemo Janeza Jakoba Rousseau-a. Doba, v kateri je nastopil ta mož, bila je vsem idejalom človeškega duha strastno sovražna. Modroslovje in naravoslovje sta se združila, da pobijata vse, kar je bilo dotlej svetega človeškemu srcu. Najgorje materijalstvo v zvezi s podlim bogotajstvom je vla-

dalo med izobraženci. Tu se je oglasil Rousseau in udaril na subjektivne srčne strune in se potegnil v imenu človeške narave za vzore. Dasi je bil sam do skrajnosti brezznačajan, je vendar dosegel s svojim nastopom velikanske uspehe. Z vso silo svoje izredne nadarjenosti se je ustavil stoletju, ki ga je rodilo in je šel v svojem boju tako daleč, da je dokazoval škodljivost vsake omike, da je zametaval vsakoršno civilizacijo.

Rodil se je l. 1712. v Genfu. Oče mu je bil urar, ki se ni mnogo brigal zanj. S 15 leti je pobegnil od doma in se klatil po raznih krajih. Dobrotnikom, ki so ga podpirali in vzgajali, je bil brez izjeme podlo nehvaležen. Izprva helvetske vere, je prestopil h katoliški, a kasneje zopet odpadel k helvetstvu. S svojo požrtvovalno dobrotnico je živel v grešnem znanju, in ko se je to razdrlo, se je živil s poučevanjem, deklamacijami, pisarstvom. Neko preprosto, neuko natararico je zapeljal, da je živela z njim. Pet svojih otrok je takoj po rojstvu oddal v najdenišnico. Umrl je l. 1778.

Ta mož je nastopil kot nasprotnik bogotajstva in kot zagovornik nravnosti in kreposti. V svoji brezmejni nadutosti je pa vendar smelo stavil samega sebe drugim za vzgled. Napisal je „Izpoved“, kjer popisuje svoje življenje in takoj izprva oholo kliče: „Tromba poslednje sodbe naj zadoni, kadar je drago . . . Večno bitje, zberi krog mene nebrojne čete mojih soljudij! Naj čujejo mojo izpoved, naj zardé nad mojim nravnim siromaštvom, in potem naj se predrzne kdo izmed njih zatrjevati: Boljši sem, nego ta človek.“

Da se spominjamo Rousseau-a v socijalnih pomenkih, nam dajejo povod ti-le njegovi spisi: „Discours sur les sciences et les arts.“ (Razprava o znanosti in umetnosti.) Leta 1749. je razpisala dižonska akademija darilo za najboljšo rešitev vprašanja: „Si le progrès des sciences et des arts a contribué à corrompre ou à épurer les mœurs.“ (Ali je napredek v znanosti in umetnosti skvaril ali izboljšal nravnost?) V tem svojem delu trdi Rousseau, da je ravno civilizacija kriva vsega zlega. Pamet se je pri človeku preveč razvila, zato je tako globoko zašel. Preveč se je ločil od narave, od živalskega stanja, zato je padel v tako nenravnost, kakoršna se kaže v izobraženi družbi. Pojem lastine, države itd. se je rodil šele kasneje, ko se je človeški um odtrgal od pristne naravnosti.

Začetek temu spisu je časten za Rousseau-a, ker se v njem z vsemi silami ustavlja materialskemu naziranju in z gorjačo pobija podlost svoje dobe.

Akademija mu je priznala darilo; od tedaj je zaslovelo njegovo ime.

2. Leta 1753. je napisal Rousseau: „Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes“ (Razprava o izvoru in temeljih nejednakosti med ljudmi) kot odgovor na vprašanje že omenjene dižonske akademije: „Quelle est l'origine de l'inégalité parmi les hommes? Est-elle autorisée par la loi naturelle.“ (Kje je izvor nejednakosti med ljudmi? Ali je utemeljen v naravnem zakonu?)

Pisatelj opisuje najprej prvotno stanje človeškega rodu. Kot živali brez jezika, brez stanovanja so se potikali izprva ljudje po gozdih. Živel so samo po naravnih nagonih. Mir in nedolžnost sta jih osrečevala. V tistem trenutju pa, ko je prvi človek ugrabil kos zemlje in izrekel usodne besede: To je moje, in ko je našel tako bedaste ljudi, da so mu to verjeli, se je razdrla enakost in položil se je temelj sedanjim družabnim razmeram. Koliko vojsk, umorov in revščine bi bilo prihranjenih človeškemu rodu, če bi bil kdo razdril tisto ograjo in zaklical: Nikar ne verjemite temu sleparju. Izgubljeni ste, če pozabite, da zemeljski sadovi pripadajo vsem.

Nastala je zasebna last, poljedelstvo in kumarstvo. S tem se je utemeljila nejednakost. Kmalu so se ločili bogatini in siromaki, gospodarji in sužnji. Voltaire pravi zelo primerno: „Nikdar se še ni rabilo toliko duha, da bi se iz nas napravila živina. Če berem ta spis, se me loti slast, da bi kar po vseh štirih hodil.“

Zasebna last je torej Rousseau-u korenina vsemu hudemu.

Voltaire se je sploh norčeval iz „naravnega stanja“, ki je je opisaval Rousseau kot vzor človeškega družabnega življenja. V tem zmislu je tudi dejal splošno o ti struji: „Kakšno je tako modroslovje, ki je zametuje vse od kitajskega do Kanade? Ali je ne izumlja le berač, ki želi, naj bi ubožci okradli bogatine, da bi se tako ustanovila bratovska jedinstvo med ljudmi?“

To „naravno stanje“ je brez dvojbe utopiško, praktični nespametno, toda za francosko družbo Rousseau-ove dobe je imelo mnogo dobrih posledic. Razkošnost in z njo združena podlost, nenravnost, dolgačasna etiketnost je potrebovala neke protisile. Krščanskega zatajevanja bi veri odtujena družba ne bila hotela poslušati; o naravi, o pristanju svojih pradedov

je pa rada čula in marsikako dobro zrnice je vsled tega vskalilo i v posameznikov srcih, i v družbi.

Rousseau-ov duh je bil poln praravnih utopiških sanjarij. Z njimi se je družil vpliv Plutarhovitih zgodovinskih spisov, kateri so mu vzbujali srd do političnih tvorov njegove dobe. Že kot dečak je s svojim očetom rad prebiral Plutarha in sam pripoveduje (Confessions I.), kako je vplival nanj:

„Vzgojil se je v meni oni slobodni, republikanski duh, oni verski, neuzlomni, vsakršnemu zatiranju in suženjstvu protivni značaj, ki me je vodil celo moje življenje v razmerah, ki so bile tako malo ugodne njegovemu slobodnemu vzletu. Pečal sem se brez prestanka z Rimom in z Atenami, občeval sem takorekoč z njunimi velikimi možmi, in ker sem imel še očeta, ki ni imel nobene močnejše strasti nego ljubezen do domovine, sem čutil v sebi ravno ta silni nagon. Zdelo se mi je, da sem Grk ali Rimljan; postal sem tisti, čegar življenje sem bral. Oči so mi lesketale in glas se mi je povzdignil, ko sem pripovedoval o junaštvu in neustrašljivosti.“

Zdelo se nam je potrebno, da smo omenjali to Rousseau-ovo lastnost, ker v nji si lahko razlagamo načela, katera je zapisal v svoji državnoslovni knjigi „o družabni pogodbi“ (Du Contrat social ou Principes du Droit publique 1762 — O družabni pogodbi ali načela javnega prava):

1. Ljudje so bili početkom v pol-živalskem stanju. Živel so po gozdih brez kake družbe. Vsakdo je bil sam zase in imel je toliko, kolikor si je sam pridobil ali priboril.

2. Počasi se je pri ljudeh razvijal um. Prišli so do spoznanja, da se osebne pravice ne dade lahko braniti, če si pri tem drug drugemu ne pomagajo.

3. Zato so sklenili, da se hoče vsak nekoliko odreči svoji osebni slobodi v prid skupnemu varstvu. Ta sklep se je zvršil. S tem je bila sklenjena družabna pogodba, s tem se je ustanovila država. V ta namen, da se je lože zvrševala sloboda, si je vsakdo pritrgal nekoliko slobode.

4. Ljudje so se združili kot popolnoma jednaki; taki so tudi ostali. Samo skupnosti so izročili pravico razpolagati s posamniki, v kolikor so se ti odrekli svoji osebni slobodi.

5. Nikakor se niso odrekli osebnim pravicam na korist kakega kralja ali kneza, marveč le na korist skupnosti.

(Dalje)